

~~353:379.825:37.036:374.~~

7.073:659.1:336.6:353:785.7 (492.61)

O O R V O O R
K A M E R M U Z I E K

een inventarisatie van de kamermuziek in Noord-Holland

Boekmanstichting-Bibliotheek
Herengracht 415 - 1017 BP Amsterdam
Tel. 243739

Drs. P.A.J. Pasteuning
F. van Erven Dorens

Ondersteuningsinstituut Noord-Holland
Kleine Houtweg 32, 2012 CD Haarlem

april 1987

INHOUDSOPGAVE

	bladzijde
INLEIDING	I
aanleiding	I
het kamermuziekbeleid van de provincie in aanzet	II
definitie van kamermuziek	III
opzet onderzoek en respons	IV
werkgroep kamermuziek	V
indeling rapport	VI
Hoofdstuk I: DE CONCERTEN	1
wie speelt er	1
wat speelt men	5
wanneer speelt men	6
waar speelt men	8
welke entreprijs	10
welke organisatie	10
organisatienivo	11
konklusies	12
Hoofdstuk II: OVERZICHT VAN ORGANISATIES EN MUZIEKAANBOD	13
organisaties van het eerste nivo	13
organisaties van het tweede nivo	15
organisaties van het derde nivo	16
overzicht van de concerten	17
de programmering	17
Hoofdstuk III: DE CONCERTEN NADER BEZIEN	20
wie speelt wat	20
akkommodatie	22
soort organisatie	23
tijdstip en plaats	24
samenhang	26
konklusies	28
Hoofdstuk IV: HET BEZOEK	31
vooraf	31
bezoekcijfers per seizoen	31
bezoek en soort ensemble	33
bezoek en bekendheid	34
bezoek en dag	36
bezoek en akkommodatie	37
bezoek en entreprijs	39
bezoek en soort organisatie	40
konklusies	42

vervolg inhoud

	bladzijde
HOOFDSTUK V: DOELSTELLING EN PROGRAMMERING	44
doel van het programma	44
programmawensen	47
informatievergaring	48
het Nederlands Impresariaat	50
konklusies	51
HOOFDSTUK VI: PUBLIEKSBENADERING EN ZAALBEZETTING	53
enkele opmerkingen over publiciteit	53
publiciteit	54
konklusies	56
abonnementen en kortingen	57
zaalbezetting	59
kwaliteit van de akkommodatie	61
concertvleugel	62
bereikbaarheid van de akkommodatie	63
HOOFDSTUK VII: ORGANISATIE EN FINANCIËN	64
de organisatie	64
de financiën	65
organisaties van het eerste nivo	66
organisaties van het tweede nivo	69
sponsoring en fondswerving	70
konklusies	71

INLEIDING

AANLEIDING

De direkte aanleiding voor het inventariserend onderzoek naar de kamermuziekconcerten in Noord-Holland was gelegen in het feit, dat met ingang van 1986 meer subsidiegeld voor de kamermuziek beschikbaar kwam als gevolg van de zogeheten vereveningsoperatie van de podiumkunsten. Het provinciale budget steeg met 50.000 gulden tot een bedrag van 119.500 gulden.

Het oude bedrag besteedde de provincie aan vier concertseries, namelijk in Schagen, Schellinkhout, Purmerend en de Haarlemmermeer (op meerdere lokaties). De provincie Noord-Holland nam 80% en de betreffende gemeente 20% van het exploitatietekort voor hun rekening. Die verhouding 80:20 werd gekozen, omdat in die gebieden de achterstand als het grootst beschouwd werd. Naast die vier concertseries waren er nog twee concertseries (in Duivendrecht en Jisp) met een 50:50 verhouding. Tot slot bleef een bedrag gereserveerd voor concerten van een aantal kamermuziekensembles, alsmede voor kamermuziekactiviteiten van het Noordhollands Philharmonisch Orkest.

Deze verdeling van de subsidiegelden was de uitkomst van de behandeling in de Staten in 1977 van de Nota Kamermuziek van de Culturele Raad Noordholland. Als doelstelling van het beleid inzake kamermuziek werd genoemd: het bevorderen van geografische spreiding als één van de voorwaarden voor sociale spreiding.

Na tien jaar lijkt de tijd rijp om tot evaluatie over te gaan. In 1985 verschijnt de provinciale Nota Muziekbeleid, waarin als taken worden genoemd: coördinatie, spreiding en stimulering van muziekactiviteiten in Noord-Holland. In diezelfde nota konkludeert de provincie ten aanzien van kamermuziek, dat 'voor een verdere beleidsinvulling meerdere gegevens nodig zijn'. Het provinciaal bestuur heeft de Culturele Raad in deze dan ook gevraagd te adviseren en in het verlengde daarvan die gegevens aan te leveren. Daartoe heeft de Culturele Raad vervolgens het Ondersteuningsinstituut Noord-Holland in een brief (d.d. 16 januari 1986) gevraagd 'een inventariserend onderzoek in te stellen naar de kamermuzieksituatie in Noord-Holland buiten Amsterdam'. In die brief wordt voorts aangegeven dat de gedachte uit gaat naar 'inhoudelijke en financiële gegevens over het kamermuziekgebeuren in de Noordhollandse gemeenten'.

Alvorens in te gaan op de onderzoeksopzet, willen wij eerst aandacht besteden aan het inmiddels geformuleerde kamermuziekbeleid in de Nota Muziekbeleid van de provincie Noord-Holland (1985).

HET KAMERMUZIEKBELEID VAN DE PROVINCIE IN AANZET

In de Nota Muziekbeleid constateert het provinciaal bestuur, dat een beoordeling van de spreiding van kamermuziekactiviteiten beperkt wordt door het feit, dat niet bekend is waar en hoeveel activiteiten plaats vinden zonder provinciale financiële steun. Het gewenste totaalbeeld, zo wordt vervolgd, kan mogelijk antwoord geven op de vraag of de extra stimulering - de series - voor nieuwe scheefgroei heeft gezorgd. Wat daar ook onder moge worden verstaan - te veel bevoordeling van de vier of zes series zonder veel resultaat (?) -, uit de volgende vraag in de nota kan toekomstig beleid worden afgeleid: 'Heeft het beoogde stimulerings-effect inderdaad tot een situatie geleid, waarin activiteiten op een financieel meer zelfstandige wijze kunnen worden ingevuld?' Het ligt kennelijk in de bedoeling om subsidie te zien als stimulans om te komen tot series, die zich zelf gaan bedruipen. Ook de zinsnede even verderop, dat aan de hand van nader onderzoek moet worden gezien of de 80:20 en 50:50 subsidieverhoudingen thans nog wel reëel zijn, wijst op andere beleidsideeën. Maar welke?

Een streven naar 'selfsupporting' kan op verschillende wijzen gestalte krijgen. Meer inkomsten uit entree door publieksgerichter te gaan werken, dat is zo'n mogelijkheid. Dat kan op verschillende manieren worden uitgewerkt. Meer of betere publiciteit en informatie, verbetering van de entourage c.q. akkommodatie bij handhaving van het huidige peil van het muziekaanbod. Een andere mogelijkheid is een wijziging in het kamermuziekaanbod: publieksgerichter, toegankelijker programmeren. Dat kan betekenen: een populairder programma-aanbod, minder 'elitair'. Het kan ook betekenen: een kwalitatief betere programmering volgens het idee, dat kwaliteit meer publiek trekt. In deze gedachtegang dient kwaliteit niet hetzelfde te zijn als 'elitair', maar verbonden te zijn met de nodige bekendheid in bredere kring. Subsidiëring van kamermuziekseries zou dan gerechtvaardigd zijn als **stimulans**. Subsidie zou het dan mogelijk moeten maken op een bepaald kwalitatief nivo publiek te vinden. Met andere woorden: een publiek op te bouwen dat tegen een reële prijs kamermuziek 'van nivo' heeft leren waarderen. De idee er achter is, dat een concertorganisatie - eenmaal een publiek opgebouwd hebbende - zelfstandig (zonder subsidie) verder zou kunnen gaan. Sponsoring zou dan een aanvullende inkomstenbron kunnen zijn.

Gelet op deze gedachtegang is in het onderzoek aandacht besteed aan:

- de **publieksorganisatie**: publiciteit, voorlichting, publieksopbouw en het beleid van de podia/organisatoren, alsook publiekscijfers;
- de **programmering** en het beleid in deze, vooral op het punt van de aantrekkelijkheid van de programmahoud en de muzikale waarde ervan (het artistieke nivo); programma, soort ensembles en naambekendheid zijn eventuele 'variabelen' geworden in het onderzoek;
- de **organisatorische en financiële kanten**: de indeling van organisaties in nivo's (in een eerste en tweede circuit) is in deze het belangrijkste criterium geworden.

Het onderzoek zal voorts antwoord geven op vragen als:

- Bestaan bij podia/organisatoren mogelijkheden om 'zelfstandig' (met eventueel sponsoring) kamermuziekseries te brengen?
- Zo ja, onder welke voorwaarden zou dat op kunnen gaan?
- Kan via stimuleringssubsidie een nieuwe serie van de grond komen?
- Hoe lang is subsidiëring dan nodig?
- Zal subsidie (in een of andere vorm) noodzakelijk blijven, omdat kamermuziek nu eenmaal een beperkt publieksbereik heeft? Kent kamermuziek (van een bepaald nivo) onder een aantal gegeven omstandigheden als bevolkingsopbouw, inkomensnivo, scholingsnivo, etc. een begrenst publiek?

DEFINITIE VAN KAMERMUZIEK

Onderzoek naar kamermuziek veronderstelt allereerst een omschrijving van dit 'verschijnsel'.

In de Nota Kamermuziek van de Culturele Raad Noordholland van 1976 en de Nota Muziekbeleid van de provincie Noord-Holland van 1985 werd de volgende definitie gehanteerd: kamermuziek is 'muziek, die bedoeld is om in kleinere ruimten ten gehore gebracht te worden en die niet gerekend kan worden tot het symfonisch repertoire.' In de provinciale nota wordt alleen nog bijgevoegd: '... tot het (groot) symfonisch repertoire.' In diezelfde nota ontbreekt echter de omschrijving van een kamermuziekensemble uit de nota van de Culturele Raad, waarin gesteld wordt dat een kamermuziekensemble 'een groep musici is die kamermuziek ten gehore brengt en die zich beroepsmatig bezig houdt met muziek.'

Hier zal een poging worden ondernomen om deze definities aan te vullen. Immers, de eerste definitie geeft aan waar gespeeld wordt en wat kamermuziek niét is. Over de muziek zelf 'horen' wij niets; hardrock had bij wijze van spreken ook onder deze omschrijving kunnen vallen. De tweede definitie wijst op de spelers: zij spelen beroepshalve, zijn officieel opgeleid (conservatorium en muziekpedagogische academie) en spelen tegen een vergoeding, een bepaald bedrag. Maar de mededeling dat een kamermuziekensemble kamermuziek speelt, is weinig informatief.

Wij willen de volgende 'werkbare' definitie geven, zonder veel musicologische pretenties: 'bij kamermuziek gaat het om klassieke muziek voor instrumenten en/of zang, bedoeld om in kleine ruimten ten gehore te worden gebracht. Het repertoire kan zowel oud als nieuw zijn: klassiek en/of eigentijds klassiek. Kamermuziek wordt in de regel door één tot en met negen musici - meestal in ensembleverband - uitgevoerd, uitzonderingen daargelaten.'

Wij plaatsen hier de volgende kanttekeningen bij:

1. Solorecitals zijn dus inbegrepen.
2. Kamermuziek is ook in grotere (theater)zalen te beluisteren, al is het bedoeld voor kleinere zalen; in het onderzoek nemen wij beide mee.

3. Wij rekenen niét tot kamermuziek: orgelconcerten, cabaret en café-chantant, jazz/eigentijdse (geïmproviseerde) muziek of popmuziek, behalve als deze deel uitmaken van een kamermuziekserie.
In laatste instantie blijft elke indeling toevallig. Anderzijds zijn indelingen als deze 'gewoon' geworden; niet helemaal logisch of sluitend, maar wel 'gebruikelijk'. Met andere woorden: een indeling als deze is van konventionele aard, gebaseerd op sociale afspraken die nu eenmaal 'ingeburgerd' zijn, maar in principe aanvechtbaar blijven.
4. In dit onderzoek gaat het om uitvoeringen van beroepsmusici in de veronderstelling, dat professionaliteit (gemeten aan een voltooide opleiding en/of een betaalde beroepspraktijk) normaal gesproken voor kwaliteit staat. Tussen twee haakjes: deze definitie mag sociologisch bevredigend worden geacht, maar artistiek gesproken hoeft dat niet het geval te zijn.
Kortom: in dit onderzoek worden uitvoeringen van beroepsbeoefenaars zonder meer meegenomen. Die van amateurs of muziekstudenten dienen kwaliteit te bieden, ook in serieverband.
5. Niet enkel gesubsidieerde, maar ook ongesubsidieerde uitvoeringen vallen onder het onderzoek.

De hantering van onze definitie van kamermuziek heeft tot gevolg, dat organisatoren, die bijvoorbeeld geregeld orgelconcerten brengen waaronder een enkele keer een concert, dat als kamermuziek aan te merken valt, in dit onderzoek organisatoren van **incidentele** kamermuziekconcerten worden. Hetzelfde geldt voor iemand, die geregeld klassieke concerten organiseert waaronder ook kamermuziekuitvoeringen. In beide gevallen is een partje uit het muziekaanbod genomen en 'scoren' zij dus alleen dáárop.

OPZET ONDERZOEK EN RESPONS

Het onderzoek is in twee fasen verlopen. Allereerst zijn alle Noordhollandse gemeenten aangeschreven met de vraag namen en adressen van organisatoren van kamermuziekconcerten op te geven. Gekombineerd met het adressenmateriaal van de Culturele Raad Noordholland zelf en het Nederlands Impresariaat is vervolgens een adressenbestand aangemaakt van in eerste instantie 127 (mogelijke) organisatoren van kamermuziekconcerten.

Vervolgens is een enquête naar deze 127 mensen opgestuurd, die vragen bevatte over:

- de kamermuziekuitvoeringen zelf,
- de programmering,
- de publiekswerving,
- het bereikte publiek,
- de akkommodatie,
- de organisatie en
- de financiën.

De vragen over concerten hadden betrekking op de seizoenen 1984/1985, 1985/1986 en 1986/1987.

Ter vergroting van de respons is een rappelbrief verzonden en zijn alle organisatoren die na twee maanden nog niet gereageerd hadden, telefonisch benaderd.

Een apart probleem vormde een aantal organisaties van de Vereniging van Schouwburg- en Concert Directeuren (VSCD). In een schrijven van de sekretaris van de vereniging (regio Noord-Holland) werd verzocht om een bijgestelde vragenlijst. Men twijfelde aan het nut van de enquête. Bovendien verzamelt het Centraal Buro voor de Statistiek al de nodige gegevens, zo werd onder meer gesteld. In een brief aan de Noordhollandse leden van de VSCD heeft de opdrachtgever van dit onderzoek het hoe en waarom nog eens uiteengezet; bijvoorbeeld dat nu juist het CBS veel kamermuziekuitvoeringen buiten het circuit van schouwburgen en concertgebouwen niet meeneemt. Erkend werd dat van schouwburgen en concertzalen in deze een extra inspanning werd gevraagd. Verzocht werd tot slot om in ieder geval een jaaroverzicht en de programma's toe te zenden. De meeste VSCD-organisaties bleken daartoe bereid. Omdat echter slechts een aantal van hen de vragenlijst in zijn geheel heeft beantwoord, is het beeld van de kamermuziek in Noord-Holland voor zover het de professionele organisaties aangaat niet compleet.

De vrijwilligersorganisaties bleken - op een aantal na - veelal bereid de vragenlijst in te vullen, zodat een vrijwel compleet beeld van deze organisaties en de door hen georganiseerde kamermuziekconcerten kon ontstaan. Dat betekende, dat het eenzijdige CBS-materiaal, waarin alleen organisaties met tien of meer concerten per jaar verdisconteerd zijn, via dit onderzoek de nodige aanvulling en correctie heeft gekregen. Zo blijkt dat de bezoekersaantallen duidelijk lager liggen dan de CBS-cijfers: 190 tegenover 93 in dit onderzoek (waarin Amsterdam niet meetelt).

De respons was kortom: verzonden enquêtes : 127,
terug ontvangen enquêtes: 99 (78%),
geen antwoord : 28 (22%).

Organisatoren die niet reageerden waren onder andere De Blinkerd uit Schoorl, het Witte Theater uit IJmuiden en het Singermuseum uit Laren. Van degenen die niet reageerden, zo vermoeden wij, is zeker de helft geen organisator van kamermuziek (meer) (of hooguit zeer incidenteel, bijvoorbeeld in Toer-In verband, zomers).

Tot slot: de gegevens over het seizoen 1986/1987 zijn in tegenstelling tot de twee eerdere seizoenen niet verwerkt. Te veel organisatoren bleken hun programma over het nieuwe seizoen ten tijde van het onderzoek (mei/juni 1986) nog niet rond te hebben.

WERKGROEP KAMERMUZIEK

Het onderzoek heeft van het begin af aan een **begeleidingskommissie** gekend, waarin de opzet van het onderzoek, de gehanteerde definities

(van kamermuziek, stijlperioden en dergelijke), de diverse hoofdstukken en (mogelijk te trekken) konklusies en aanbevelingen zijn doorgesproken.

Deze werkgroep - die zijn naam eer aandeed - bestond uit de volgende personen:

- mevrouw mr. J.E. van Burg-Vellekoop
- de heer B.J. Reuling
- de heer J.M. Röntgen
- de heer B.C. Koopman
- de heer W. Penders
- de heer R. Herrmann en
- mevrouw A. van Bodegraven;
- de laatste drie namens het buro van de Culturele Raad Noordholland en
- mede-auteur van dit rapport: F. van Erven Dorens.

INDELING RAPPORT

Dit onderzoeksrapport kent als het ware twee soorten hoofdstukken. In de ene soort wordt verslag gedaan van de kwantitatieve bewerkingen van de concertgegevens, in de andere (hoofdstukken II, V, VI en VII) wordt de blik meer gericht op de verschillende soorten organisaties. Daar komen meer de kenmerken van die organisaties als zodanig aan bod.

Hoofdstuk I laat via een serie rechte tellingen zien welke ensembles in Noord-Holland spelen, wat zij spelen, wanneer, waar, tegen welke entreprijs en door wat voor organisaties zij op het podium gebracht worden.

Over de verschillende soorten organisaties en wat zij in de provincie op het podium brengen gaat hoofdstuk II.

In hoofdstuk III is geprobeerd de samenhangen tussen soort organisatie, akkommodatie en muziekaanbod op te sporen. Ook de geografische spreiding is als mogelijke faktor meegenomen.

In hoofdstuk IV is voorts aandacht geschonken aan de bezoekcijfers en de factoren, die daarin een rol spelen. Omdat dit onderzoek geen publieksonderzoek inhield, ontbreken subjektieve gegevens als motivatie en objektieve gegevens als leeftijd, opleiding, inkomen en dergelijke. Wel viel na te gaan in hoeverre bekendheid, akkommodatie, entreprijs, enzovoort een rol spelen in de publieksopkomst.

Het daaropvolgende hoofdstuk laat zien wat organisatoren met de kamermuziek beogen, wat zij aan programmawensen hebben en hoe zij aan hun informatie komen. Aan het Nederlands Impresariaat wordt in een afzonderlijke paragraaf aandacht besteed.

Publiekswerving en -bereik zijn de onderwerpen van hoofdstuk VI. Met name de publiciteit en de zaalbezetting worden nader bekeken.

Het laatste hoofdstuk tot slot richt zich op de organisatorische en financiële kant. En wat dat laatste aangaat, zal in het bijzonder de subsidiëring en sponsoring aan bod komen.

HOOFDSTUK I: DE CONCERTEN

In dit hoofdstuk willen wij ingaan op de concerten, aantallen en kenmerken. Wij kiezen daarbij voor de volgende volgorde:

1. wie speelt er,
2. wat speelt men,
3. wanneer en waar,
4. tegen welke prijs en
5. wie organiseert het.

Omdat een aantal organisatoren veel gratis toegankelijke concerten organiseert (een kwart van het totaal), komen de cijfers in een aantal gevallen nogal 'scheef' te liggen. Om dit te 'korrigeren' volgen hieronder - waar mogelijk - twee kolommen met uitkomsten: één voor alle concerten en één voor de niet gratis concerten (dus waar toegang voor betaald moet worden).

WIE SPEELT ER

In de enquête hebben wij gevraagd naar de naam van het ensemble en de samenstelling ervan. De eerste indruk van de antwoorden is een enorme diversiteit. In totaal 555 verschillende ensembles of solisten hebben de afgelopen twee jaar een optreden verzorgd. Een vijftigtal vormt min of meer een 'doublure', waarbij een solist in diverse combinaties optreedt, bijvoorbeeld: Emmy Verhey, viool met piano, en: Emmy Verhey, viool met klavecimbel en cello. Een en ander betekent, dat gemiddeld gesproken een ensemble of solist 1,7 maal optreedt over twee jaar gerekend. Met andere woorden: in één seizoen treedt men **minder dan één keer per jaar** op.

Maken wij een 'top 20' op van de meest spelende ensembles of solisten, dan krijgen wij de volgende lijst (geldend voor twee jaar):

01	Demian Kwintet	strijkkwintet	12x
02	Rian de Waal	piano	10x
	Rafael Kwartet	strijkkwartet	10x
04	Theo Olof en Gerard van Blerk of Daniël Wayenberg	viool/piano duo	8x
05	Amsterdam Louki Stardust Quartet	vier blokfluiten	7x
	Vera Beths plus begeleider	viool/piano duo	7x
	Fodor Kwintet	blaaskwintet	7x
	Mendelssohn Trio	pianotrio	7x
	Quinck Vocaal Kwintet	vijf solozangers	7x
	Geselschap Goet ende Fyn	Middeleeuws/Renaissance muziekensemble	7x
11	Louis van Dijk	piano	6x

(zie vervolg)

Amsterdams Gitaar Trio	drie gitaren	6x
Gemini Ensemble	vl.va.vc.fl.ob.piano	6x
Nederlands Pianokwartet	piano	6x
Orlando Kwartet	strijkkwartet	6x
Orkest André Serban	zigeunerorkest	6x
Fania Chapiro	piano (historische vleugel)	6x
18 Leo van Doeselaar en		
Wieneke Jordans	piano, vierhandig	5x
Gilas Trio	pianotrio	5x
Sweelinck Kwartet	strijkkwartet	5x
Kees Rosenhardt	clavecimbel, solo	5x
Kamersolisten van Haarlem	strijkers en blazers in wisselende formatie	5x

Andere bekende musici zijn: Thijs van Leer, Abbie de Quant, Gijs Beths en het Bourdon Kwintet (allen 4x); Frans Brügger, Youri Egorov, het Guarnieri Trio, Isabelle van Keulen, Karin Lechner, Daniël Wayenberg en Emmy Verhey (allen 3x); Viktor Liberman en Christiaan Bor (beiden 2x); Elly Ameling, Bella Davidovich en Deszö Ranki (allen 1x).

De ensembles zijn vervolgens gerangschikt naar hun samenstelling. Ook hier springt het enorme veelvormige aanbod in het oog. Wij hebben de ensembles ingedeeld naar hoofdinstrument, dan naar de eventuele andere instrumenten plus het aantal musici. Zo bezien bleken er 166 verschillende soorten ensembles te zijn, die de afgelopen twee jaar hebben opgetreden in Noord-Holland.

De volgende ensembles traden het meest op:

01	piano, solo	86 concerten
02	solozang plus piano	62
03	piano plus (alt) viool	58
04	strijkkwartet (2 vl.va.vc) plus strijktrio (vl.va.vc)	50 (resp. 45 en 5)
05	pianotrio (piano.vl.vc.)	27
06	piano, vierhandig piano plus cello	20
08	piano plus blazers blaaskwartet (fl.ob.kl.fg.hrn)	19
10	piano plus fluit	17

subtotaal	377 concerten
overige combinaties	453

totaal generaal	830 concerten
ontbrekende waarnemingen	6

Tien van de 166 verschillende soorten ensembles nemen 45,1% van alle concerten voor hun rekening. Overduidelijk is dat in de kamermuziek piano en piano in combinatie met vooral strijkinstrumenten en solozang daadwerkelijk de overhand hebben in het Noordhollands concertaanbod. Laten wij het kenmerk van het aantal musici in een ensemble vervallen, dan vermindert het aantal ensembles tot 57. Welke soorten scoren dan het hoogst?

Omdat maar liefst een kwart van de concerten gratis toegankelijk was en bovendien maar door enkele organisatoren werd geregeld ('t Mosterdzaadje in Santpoort (een 'open podium'), Bfo in Hilversum (een eigen studio voor radio-opnamen), Rosa Spierhuis en Stadhuisconcerten in Weesp), treft de lezer in het vervolg steeds twee kolommen met cijfers aan. De eerste kolom voor alle concerten, de tweede voor alle concerten waar entree werd geheven. De cijfers betreffen de jaren 1984/1985 en 1985/1986.

Rang- orde	samenstelling	alle con- certen	concerten met entree	rang- orde
01	piano (solo en 'duo')	106	76	(01)
02	solozang en piano	62	34	(04)
03	piano en (alt) viool	58	40	(02)
04	strijkkwartet (en -trio)	50	38	(03)
05	piano en blazers	30	10	
06	piano, strijkers en blazers	28	21	(05)
07	pianotrio	27	17	(07)
08	solozang met ensemble	25	17	(07)
09	clavecimbel en melodie-instr.	24	20	(06)
10	piano en cello	20	14	(14)
11	blaaskwintet	19	15	(12)
12	blokfluit(en)	18	15	(12)
	gitaar(-aren)	18	16	(09)
14	piano en fluit	17	8	
	harp en ensemble	17	16	(09)
	strijkers en blazers	17	16	(09)
	clavecimbel en 2 melodie-instr.	17	14	(14)
subtotaal concerten		553	387	
overige combinaties		277	206	
totaal generaal concerten		830	593	
ontbrekende waarnemingen		6	33	

Ook hier is het aandeel van de piano en vervolgens de piano met strijkinstrumenten groot. Viool met andere strijkinstrumenten en/of piano scoorde hoog. Uitsluitend viool komt nauwelijks voor. Blazers, al dan niet in combinatie met andere instrumenten, en solozang met piano of ensemble vinden redelijk vaak een gehoor. Ten opzichte van het vorige staatje zijn de combinaties op de vijfde, zesde, achtste en negende plaats sterk gestegen.

Uit de vergelijking tussen alle concerten en die met een toegangsprijs valt op, dat piano met blazers voor het merendeel gratis concerten betreft. Solozang met piano is voor de helft gratis toegankelijk. Nieuw bij de eerste tien van de 'betaalde' concerten zijn de gitaar(-aren), harp met ensemble en combinaties van strijkers en blazers.

Plegen wij een laatste reductie, met andere woorden: maken wij een nog grovere indeling, dan verschijnt het volgende beeld:

Soort ensemble	alle	perc.
zang (02)	128	15,4
piano solo (04)	106	12,8
piano plus (01)	205	24,7
harp/gitaar	64	07,7
strijkinstrument (06)	83	10,0
blaasinstrument (05)	94	11,3
slagwerk	6	00,7
oude instrumenten (03)	113	13,6
populair	27	03,3
overige	4	00,5

totaal concerten	830
ontbrekende waarnemingen	6

Nu verandert de rangorde wederom: 'piano plus' (andere instrumenten) scoort nu het hoogst. Zang en oude instrumenten vinden nu meer 'weerklink'. Om het overzicht van het aantal concerten, waar de piano een belangrijke rol speelt, nog eens te benadrukken, splitsen wij de categorie 'zang' in tweeën op:

zang met piano: 73,
zang zonder piano: 55.

In totaal komt de piano dan in 384 concerten prominent naar voren: in 46,3% van de concerten. Halen wij onder de 'oude instrumenten' de zang vandaan, dan komen wij op:

128 + 30 = 158 concerten (19,0%) met zang.

Naast de naam en het soort ensemble is tevens gekeken naar de 'naam bekendheid' van ensembles. Wij hebben de ensembles daartoe onderworpen aan een driedeling, waarbij dié ensembles als **bekend** golden, die door het Nederlands Impresariaat worden bemiddeld en/of in muziekkringen als landelijk bekend te boek staan. In dit geval werd deze muziekring gevormd door de werkgroep kamermuziek van de Culturele Raad Noordholland. **Matig bekend** zijn die musici, die plaatselijke of regionale bekendheid genieten. Als (nog) **onbekend** werden musici aangemerkt, die nog op het conservatorium zitten en/of als nieuw/jong talent gelden.

Naambekendheid	alle	perc.	met entree	perc.
bekend	311	38,0	272	44,7
matig bekend	233	28,5	186	30,6
onbekend	274	33,5	150	24,7
<hr/>				
totaal concerten	818		608	
ontbrekende waarnemingen	18			

Rond de 40% van de optredens wordt verzorgd door bekende ensembles of solisten. Uit deze tabel blijkt, dat in de gratis concerten verhoudingsgewijs meer onbekende musici optreden. En omgekeerd: in concerten met een entreprijs treden meer de bekende artiesten op.

WAT SPEELT MEN

Wat speelt men in de regel? Daartoe hebben wij - de werken van - de gespeelde komponisten ingedeeld naar de gebruikelijke stijlperioden. De indeling is zo gekozen, dat uitvoeringen uit één bepaalde periode (de barok bijvoorbeeld) worden gescoord, naast uitvoeringen uit meerdere of zelfs alle perioden (barok, klassiek-romantiek, 20e eeuws). Dat levert het volgende totaalbeeld op van de concerten:

Stijlperioden	alle	perc.	met entree	perc.
vroeg	12	01,5	11	01,8
barok	83	10,3	72	12,1
klassiek	20	02,5	18	03,0
romantiek	57	07,1	42	07,1
begin 20e eeuws	5	00,6	2	00,3
hedendaags	54	06,7	38	06,4
vroeg en barok	14	01,7	12	02,0
klassiek en romantiek	79	09,8	57	09,6
20e eeuws	77	09,6	36	06,1
tot en met romantiek	25	03,1	22	03,7
klassiek-romant. en 20e eeuws	200	24,9	143	24,0
tot en met barok en 20e eeuws	39	04,9	30	05,0
alle perioden	106	13,2	82	13,8
anderszins	32	04,0	30	05,0
<hr/>				
totaal concerten	803		595	
ontbrekende waarnemingen	33			

Concerten met een klassiek-romantisch en begin 20e eeuws repertoire steken ver boven de rest uit. Rond de 10% zitten 'alle perioden', ba-

rok, klassiek-romantisch en 20e eeuwse (kombinatie van begin 20e eeuwse en hedendaags). Opvallend verschil in dit verband is dat juist deze concerten in tegenstelling tot de andere voor de helft gratis toegankelijk zijn. Dus vooral vanwege dit aspect scoort 20e eeuwse muziek. Bij 'hedendaags' daarentegen heeft de entreprijs geen effect. Het merendeel van de concerten bestrijkt meerdere perioden, een minderheid (28,7%) heeft een specifiek aan één periode gewijde samenstelling.

Komprimeren we bovenstaande tabel, dan verschijnt het volgende beeld:

Stijlperioden	alle	perc.	met entree	perc.
oude muziek	148	19,2	125	22,1
klassiek en romantiek	181	23,5	139	24,6
klassiek-romant. en 20e eeuwse	200	25,9	143	25,3
20e eeuwse	136	17,6	76	13,5
alle perioden	106	13,7	82	14,5

totaal concerten	771		565	
ontbrekende waarnemingen	65			

De 'overheersing' van het klassiek-romantisch met (begin) 20e eeuwse repertoire lijkt minder. In combinatie met het uitsluitend klassiek-romantische repertoire is daar weer wel sprake van. De 20e eeuwse muziek wordt duidelijk minder geprogrammeerd, zeker als er toegang moet worden betaald (13,5%).

WANNEER SPEELT MEN

Onder deze vraag valt de verdeling naar maand, dag en tijdstip. Bij de verdeling van de concerten over de maanden valt vooral op, dat maart en april en vervolgens oktober, november, januari en februari de topmaanden zijn. In juli en augustus vinden alleen de zogenoemde zomerconcerten plaats (in musea of op buitenplaatsen).

Maand	alle	perc.	met entree	perc.
januari	88	10,6	64	10,5
februari	86	10,4	68	11,5
maart	116	14,0	90	14,7
april	99	12,0	73	11,9
mei	56	06,8	34	05,6
juni	43	05,2	28	04,6
juli	17	02,1	10	01,6
augustus	14	01,7	11	01,8

(zie vervolg)

Maand	alle	perc.	met entree	perc.
september	48	05,8	39	06,4
oktober	92	11,1	70	11,4
november	96	11,6	71	11,6
december	72	08,7	54	08,8

totaal concerten	827		612	
ontbrekende waarnemingen	9			

Letten wij op de dagen, dan neemt de zondag alleen al 57% van de concerten voor zijn rekening. De vrijdag- en zaterdagavond komen samen op een kwart. De rest van de avonden op 17%. Na aftrek van de gratis concerten scoren de zondag en zaterdag(avond) nog hoger: samen 75%.

Dagen	alle	perc.	met entree	perc.
zondag	466	56,8	364	60,2
maandag	20	02,4	12	02,0
dinsdag	40	04,9	29	04,8
woensdag	32	03,9	17	02,8
donderdag	47	05,7	22	03,6
vrijdag	110	13,4	69	11,4
zaterdag	105	12,8	92	15,2

totaal concerten	820		605	
------------------	-----	--	-----	--

Toch vinden er nog in absolute aantallen gerekend nog veel gratis concerten op zondag plaats, namelijk 102 (voor 'rekening' van Bfo en het Mosterdzaadje). Hieronder zal blijken dat deze vooral in de namiddag plaats vinden en niet rond het middaguur.

Betrekken wij bij de dag het tijdstip waarop geconcentreerd wordt, dan krijgen wij het volgende beeld:

Dag en tijdstip	alle	perc.	met entree	perc.
zondagochtend	263	32,2	261	43,2
zondag in de namiddag	163	20,0	80	13,3
zondagavond	10	04,9	23	03,8
een middag door de week	11	01,4	2	00,3
een avond door de week	128	15,7	78	12,9
vrijdagavond	108	13,2	68	11,3
zaterdagavond	103	12,6	92	15,2

(zie vervolg)

Dag en tijdstip	alle	perc.	met entree	perc.
totaal concerten	816		604	
ontbrekende waarnemingen	20			

De zondagochtend en -namiddag zijn bij uitstek de tijdstippen voor kamermuziek (samen ruim 50%). De zondagavond is niet erg in trek. Tevens blijkt nu dat 83 (van de 163) concerten op zondagmiddag gratis zijn, met name de Bfo concerten, en voorts dat praktisch alle zondagochtend-concerten een entreeprijs kennen.

WAAR SPEELT MEN

Deze vraag valt uiteen in de vraag in welke **akkommodatie** en in welke **regio** de concerten plaats vinden.

Akkommodatie	alle	perc.	met entree	perc.
concertgebouw/theater	210	25,4	146	23,9
historische ruimte	101	12,2	69	11,3
kerkgebouw	209	25,3	208	34,0
sociaal cultureel centrum	206	24,9	89	14,6
overige	100	12,1	99	16,2
totaal concerten	826		611	
ontbrekende waarnemingen	10			

Scoren concertgebouw/theater, kerk en sociaal culturele ruimte op het eerste gezicht alle voor ongeveer 25%, halen wij de gratis concerten eraf, dan blijkt de kerk in Noord-Holland duidelijk de akkommodatie te zijn waar de meeste kamerconcerten gegeven worden!

Regio	alle	perc.	met entree	perc.
Kop van Noord-Holland	41	05,0	40	06,5
Noord-Kennemerland	142	17,2	142	23,2
West-Friesland	83	10,0	75	12,3
IJmond	181	21,9	57	09,3
Zaanstreek	15	01,8	15	02,5
Waterland	40	04,8	40	06,5
Zuid-Kennemerland	123	14,9	123	20,1

(zie vervolg)

Regio	alle	perc.	met entree	perc.
Amstelland en de Meerlanden	31	03,7	31	05,1
't Gooi	171	20,7	89	14,5
<hr/>				
totaal concerten	827		612	

De verschillen tussen beide kolommen zijn terug te vinden bij West-Friesland (het Westfries museum), de IJmond (het Mosterdzaadje) en het Gooi (Bfo, Stadhuisconcerten Weesp en Rosa Spierhuis, Laren). Dan valt het hoge aantal concerten in Noord- en Zuid-Kennemerland op, op enige afstand gevolgd door het Gooi en West-Friesland. Laag scoren regio's rond Amsterdam: de Zaanstreek, Waterland en Amstelland en de Meerlanden.

Betrekken wij het aantal inwoners per regio bij het aantal concerten, dan krijgen wij het volgende beeld te zien:

Regio	inwonertal (x1000)	aantal concerten met entree op de 100.000 inwoners
Kop van Noord-Holland	155	25,8
Noord-Kennemerland	218	65,1
West-Friesland	169	44,4
IJmond	156	36,5
Zaanstreek	135	11,1
Waterland	128	31,3
Zuid-Kennemerland	219	56,1
Amstelland en de Meerlanden	226	13,7
't Gooi	236	37,7
<hr/>		
totaal concerten	1644	37,2

Bóven het gemiddelde zitten (wederom) Noord- en Zuid-Kennemerland en nu ook West-Friesland! Rond het gemiddelde zitten 't Gooi en IJmond. Daaronder komen Waterland en de Kop. Ver eronder zitten de Zaanstreek en Amstelland en de Meerlanden.

Vanzelfsprekend zouden nog meer factoren in de berekening opgenomen moeten worden: de leeftijdsopbouw (welke weinig wijziging aanbrengt), de indeling van de bevolking naar beroepssamenstelling of inkomen (niet voorhanden) en de geografische spreiding (de oppervlakte). In het laatste geval zouden de IJmond, Zaanstreek, Zuid-Kennemerland en het Gooi nog wat stijgen. Toch lijkt de rangordening min of meer de zelfde te blijven als onze aanvankelijke indeling.

WELKE ENTREEPRIJS

Entreprijzen	alle	perc.
gratis	215	26,0
tot f. 2,50	31	03,7
f. 2,50 tot f. 5,00	35	04,2
f. 5,00 tot f. 10,00	333	40,3
f. 10,00 tot f. 15,00	153	18,5
f. 15,00 en meer	60	07,3

totaal concerten	827
ontbrekende waarnemingen	9

Afgezien van de gratis concerten, zien wij dat kamerconcerten in de regel tussen de f. 5,00 en f. 10,00 kosten.

WELKE ORGANISATIE

Het soort organisatoren hebben wij op twee manieren ingedeeld. Allereerst hebben wij de organisatoren onderverdeeld in **professionele organisaties**: instellingen die (een) beroepskracht(en) in dienst hebben en gericht zijn op het brengen van voorstellingen en/of concerten. Dat zijn de VSCD-instellingen (van Schouwburg- en Concertzaal Directeuren) plus enkele andere, zoals Provadja (in Alkmaar), Studie Bfo en STOOM. Voorts zijn er de organisaties van **vrijwilligers**. Deze stichtingen, kringen, werkgroepen, cirkels en dergelijke creëren een muziekaanbod dat door terzake kundige (niet betaalde) vrijwilligers georganiseerd wordt.

Naast de tweedeling professionele en vrijwillige concertorganisaties hebben wij de volgende vierdeling ingevoerd:

1. organisaties - door vrijwilligers gerund - die geregeld (vier tot twaalf keer per jaar) tegen een normale honorering kamermuziekconcerten van hoog nivo brengen, en professionele organisaties met een geregeld kamermuziekaanbod;
2. vrijwilligersorganisaties die wel regelmatig, maar tegen een matige of lage honorering een minder pretentiefus aanbod brengen;
3. vrijwilligersorganisaties die incidenteel een kamermuziekconcert organiseren;
4. (vrijwilligers)organisaties van open podia.

Wij hebben besloten tot twee soorten indelingen, omdat een deel van de vrijwilligersorganisaties - naar het muziekaanbod en de betaling van de musici genomen - van een zelfde nivo zijn als de professionele organisaties.

Soort organisatie	alle	perc.	met toegang	perc.
beroepsorganisatie	204	24,7	166	27,1
vrijwilligersorganisatie	586	70,9	417	68,1
overige	37	04,5	29	04,7

totaal concerten	827		612	
ontbrekende waarnemingen	9			

Opvallend genoeg worden de meeste kamermuziekconcerten in de provincie Noord-Holland door vrijwilligers georganiseerd. Met andere woorden: via dit onderzoek worden tevens de concerten aangeboord, die buiten de theater- en concertgebouwwereld plaats vinden.

ORGANISATIENIVO

Organisatienivo	alle	perc.	met toegang	perc.
eerste categorie	415	50,2	351	57,4
tweede categorie	244	29,5	220	35,9
derde categorie	50	06,0	41	06,7
vierde categorie	118	14,3		

totaal concerten	827		612	
ontbrekende waarnemingen	9			

De vierde categorie - open podia - is het Mosterdzaadje. De vermindering in de eerste categorie komt op naam van het Rosa Spierhuis en de Bfo, die op het tweede nivo komt voor rekening van de stadhuisconcerten in Weesp.

Konklusie: het merendeel van de kamermuziekconcerten (zeker die met entree) wordt georganiseerd in serieverband tegen een normale honorering en is van hoog nivo. Meer dan de helft van die concerten (186) worden door vrijwilligers georganiseerd; een minderheid door de professionele organisaties.

Kortom: in Noord-Holland worden de meeste concerten van nivo (en tegen een normale honorering) door vrijwilligers gebracht!

KONKLUSIES

De antwoorden op de vragen wie wat speelt, wanneer en waar, tegen welke entreprijs en door wie georganiseerd, luiden in grote lijnen als volgt:

In twee jaar tijd traden 555 kamermuziekensembles of solisten (836 maal) op. Gemiddeld treedt een ensemble minder dan één maal per jaar op. Op een aantal bekende(re) musici na, die enige malen per jaar optreden, treden de meeste musici dus eenmalig in Noord-Holland op. Toch springt er een aantal soortgelijke ensembles bovenuit, vooral die met piano, al dan niet in combinatie met (een) strijkinstrument(en). Viool met andere strijkinstrumenten en/of piano scoort ook geregeld. Verrassend is toch, dat solozang en piano of solozang met ensemble er bovenuit steken (alhoewel een deel van die concerten gratis is). Ruim 40% van de concerten wordt gegeven door bekende ensembles of solisten. De helft van de concerten heeft een klassiek-romantisch repertoire (al dan niet met een begin 20e eeuw onderdeel). Een vijfde betreft oude muziek; de muziek uit de 20e eeuw scoort lager, zeker als wij de gratis concerten eraf trekken, namelijk 13,5%.

De kamermuziekconcerten vinden vooral in maart en april plaats en vervolgens in oktober, november, januari en februari. De koffieconcerten zijn de kamermuziekconcerten bij uitstek. De zondag(na)middag en zaterdagavond komen daarna, alhoewel de zondagmiddag voor de helft uit gratis concerten bestaat en na aftrek daarvan veel lager scoort.

De plaats waar de meeste concerten plaats vinden is de kerk: 34% van de concerten met entree (in concert en theaterzaal: 24%). De regio's waar de meeste concerten plaats vinden zijn Noord-Kennemerland en Zuid-Kennemerland. Rekenen wij de gratis concerten mee, dan scoren de IJmond en het Gooi het hoogst. Laag scoren de regio's rond Amsterdam en de Kop van Noord-Holland. Verdisconteren wij de aantallen inwoners per regio, dan valt op dat West-Friesland boven het gemiddelde scoort.

Bij de kassa dient veelal f. 6,50 tot f. 7,50 te worden betaald; een kwart van alle concerten is gratis. Bij één kwart van de concerten dient meer dan f. 10,00 te worden neergelegd.

De meeste kamermuziek in Noord-Holland wordt in serieverband of regelmatig (zo'n vier tot twaalf keer per jaar) tegen een normale honorering georganiseerd en is ook van hoog nivo, voor wat betreft de ensembles/solisten. Opvallend is dat meer dan de helft daarvan door vrijwilligers (in werkgroepen, kringen of cirkels) wordt georganiseerd en een minderheid door professionele concertorganisaties. Het kamerconcert überhaupt is een zaak, georganiseerd door vrijwilligers en in mindere mate door de professionele (VSCD) organisaties!

HOOFDSTUK II: OVERZICHT VAN ORGANISATIES EN MUZIEKAANBOD

In dit overzicht sluiten wij aan bij de indelingscriteria, zoals wij die in het vorige hoofdstuk (in de één na laatste paragraaf) introduceerden. Het betreft een indeling 'in drieën plus één'. Die ene is het Mosterdzaadje, gelet op het aantal door hen georganiseerde concerten (namelijk 123) en de aard ervan (open podium) een categorie op zich! De indeling in drieën is gebaseerd op de kwaliteit van het aanbod, de honorering van de musici en de regelmaat waarin kamermuziekconcerten georganiseerd worden. De vrijwilligersorganisaties vielen op die wijze uiteen in drie categorieën (eerste, tweede en derde nivo), de professionele organisaties, op één na, vielen alle in de eerste categorie.

ORGANISATIES VAN HET EERSTE NIVO

De organisaties van het eerste nivo organiseren in de regel één serie van vier tot twaalf concerten per jaar, van een kwalitatief hoog nivo (ensembles of solisten met een grote naambekendheid), veelal betrokken van het Nederlands Impresariaat, tegen een normale honorering. De samenstelling van het programma is in de regel afwisselend, wat de keuze van de ensembles betreft.

1.a. Vrijwilligersorganisaties

Koffieconcerten op zondag:

Kolhorn	St. De Nieuwe Horn
Schagen	Kulturele Aktiviteiten Stichting
Heerhugowaard	Muziekring
Enkhuizen	De Westfriesche Munt
Hoorn	Concertstichting Joh. Messchaert
Castricum	Culturele Werkgroep
Heemskerk	Culturele Cirkel
Bloemendaal	Stichting Muzenforum
Haarlemmermeer	Culturele Raad

Concertseries op zondagmiddag:

Haarlem	Stichting Huygens-Fokker
---------	--------------------------

Avondconcerten:

Alkmaar	Kamermuziekvereniging
Bergen	Werkgroep Hedendaagse Muziek
Enkhuizen	Muziekring
Hoorn	Concertstichting Joh. Messchaert

(zie vervolg)

(Avondconcerten:)

Sijbekarspel	Kerkconcerten ds. Mioch
Jisp	Concerten bij Kaarslicht
Bennebroek	Werkgroep Muziek
Hilversum	Kunstkring voor Allen
Kortenhoef	Kunst aan de Dijk
Laren (gratis toegankelijk)	Rosa Spierhuis
Naarden	Stadhuisconcerten

De Concertstichting Joh. Messchaert uit Hoorn organiseert zowel een koffie- als een avondserie, terwijl het Rosa Spierhuis (Laren) af en toe ook 's middags programmeert. De Werkgroep Muziek uit Bennebroek organiseert een mix van kamermuziek en andere klassieke concerten.

1.b. Professionele organisaties

Koffieconcerten op zondag:

Den Helder	De Kampanje
Velsen	St. Theater en Muziek (Beeckesteyn)
Zaandam	De Speeldoos
Purmerend	Koepelkerk
Haarlem	Concertgebouw
Amstelveen	Cultureel Centrum
Bussum	't Spant
Huizen	Theater 3 in 1 - de Boerderij

Zondagmiddagconcerten:

Haarlem	Concertgebouw
Hilversum (gratis toegankelijk)	Studio Bfo

Avondconcerten:

Alkmaar	Provadja
Velsen	St. Theater en Muziek (Engelmonduskerk)
Zaandam	De Speeldoos - Bullekerk
Purmerend	Koepelkerk
Haarlem	Concertgebouw
Amstelveen	Cultureel Centrum
Muiden	Avondmuziek Muiderslot (STOOM)

De Schouwburg- en Concertgebouw Directies (VSCD) bieden hun concerten doorgaans in een totaal aanbod van muziek- en theateruitvoeringen aan. In Alkmaar is De Vest enige tijd gestopt met koffieconcerten, maar het komende seizoen wordt de draad weer opgepakt. Provadja is een kernpodium voor de hedendaagse muziek en organiseert regelmatig avondconcerten tussen de theaterprogrammering door.

Het Concertgebouw van Haarlem programmeert in de grote en kleine zaal; komend seizoen geen koffieconcerten meer, wel matinee's.

Schouwburg Het Park in Hoorn laat de kamermuziek over aan de Concertstichting Joh. Messchaert, waarmee wordt samengewerkt: koffieconcerten vinden in de foyer van Het Park plaats, de avondseries in de Lutherse kerk.

In Hilversum laat het Goiland de kamermuziek over aan de Kunstkring, waarbij de samenwerking om financiële redenen is beëindigd. Studio Bfo (Bumafonds) organiseert een serie zondagmiddagconcerten met uitsluitend Nederlandse muziek, welke tevens voor de radio wordt opgenomen. Incidentele of regelmatige concerten in de radiostudio's, veelal gratis toegankelijk, zijn niet in dit overzicht opgenomen. De Kunstkring merkt op dat deze concerten concurrerend zijn.

ORGANISATIES VAN HET TWEDE NIVO

De organisatoren in deze categorie programmeren eveneens regelmatig kamermuziek, alleen wel minder 'prestigieus'; de honorering is matig tot laag en in feite vaak een onkostenvergoeding.

Koffieconcerten op zondag:

Bergen	Kunstenaars Centrum Bergen
Graft-de Rijp	Stichting Kontaktkring
Noord-Scharwoude	Koogerkerk
Heemstede	KNTV, afdeling Haarlem
Duivendrecht	Stichting Dorpsraad
Uithoorn	Centrum voor Creativiteitsontwikkeling
Blaricum	BOOK
Muiden	Stichting Stad Muiden

Zondagmiddagconcerten:

Hippolytushoef	Concertcommissie
Bergen	Bergerie
Alkmaar	Concerten Lutherse kerk
Landsmeer	Stichting Zondagconcert
Haarlem	Frans Halsconcerten

Avondconcerten:

Wieringen	Culturele Kring Wieringen
Heiloo	Witte Kerkje
St. Pancras	Muziek op de Winteravond
Schellinkhout	Muziekkring
Haarlem	Waalse kerk
Heemstede	Cultureel Centrum 't Oude Slot
Weesp (gratis toegankelijk)	Commissie Stadhuisconcerten

Specifieke zomerconcerten:

Schoorl	Zomerconcerten NH kerk (av)
Enkhuizen	Middagconcerten Buitenmuseum (mi)
Velsen	Toer-in conc. Velser Gemeenschap (mi)
Hilversum	Conc. Haydn-festival Zomeropera (av)

Deze organisaties worden allen door **vrijwilligers** bemand, met uitzondering van Cultureel Centrum 't Oude Slot (Heemstede).

Per organisatie één serie van drie tot (maximaal) twaalf concerten. Men werkt met een laag budget, wat vooral in de post honoraria tot uiting komt: van matig tot onkostenvergoeding. Hier treden vooral jonge beroepsmusici op, die ervaring willen opdoen. In die zin kan dit 'circuit' een belangrijke functie vervullen: het kan als een 'humuslaag' zijn, waarop jonge talenten zich verder kunnen bekwamen. Organisaties als de Bergerie, Zondagsconcert Landsmeer en die in St. Pancras en mogelijk ook in de toekomst de organisatie uit Akersloot (zie volgende categorie) bieden jonge musici die kansen. Hun meer bekende kollega's werken vaak 'onder de prijs' als try-out of omdat zij in de buurt wonen. De concerten van het tweede nivo worden altijd buiten het bekende circuit van concert en theaterzalen gegeven. Een aantal series zijn gemengd samengesteld: kamermuziek en andersoortige concerten wisselen elkaar af. De middagconcerten in het Enkhuizense Buitenmuseum zijn na één seizoen gestopt.

ORGANISATIES VAN HET DERDE NIVO

Deze organisaties beperken zich tot minder dan drie concerten per jaar voor wat betreft de **kamermuziek**. Soms worden voorts andersoortige (al dan niet klassieke) concerten georganiseerd. In andere gevallen is het concert een muzikale noot tussen dia-avonden, lezingen of kursussen. Het kwaliteitsnivo is vrij uiteenlopend: van concerten 'op nivo' en/of populair-klassiek tot aanvangsnivo (gelet op de uitvoerenden).

Incidentele kamermuziekconcerten:

Dirkshorn	Culturele Commissie
Wieringerwerf	Culturele Raad
Akersloot	Concertcommissie
Grootschemer	Podium onder de Toren
Limmen	Culturele Raad
	A.J. Lenstra
Warmenhuizen	Vrienden Ursulakerk
	Culturele Commissie
Aardswoud	Ned. Herv. Gemeente
Hoorn	Westfries Museum
Obdam	Stichting Culturele Werkgroep
Uitgeest	Concertcommissie
Velsen	Vrienden van Waterland
Edam	Ned. Herv. Kerkvoogdij
Middelie	Stichting Kerk Middelie
Bennebroek	Culturele Kring
Aalsmeer	Culturele Raad
Alkmaar	In de Muselaer
Spaarnwoude	Gilde van de Stompe Toren

In de Muselaar (Alkmaar) valt niet - strikt genomen - onder de kamer-muziek, hoewel het aanbod van volksmuziek en oude muziek in een ruimte ter grootte van een flinke kamer ten gehore wordt gebracht.

Over de aard van de concerten die het Gilde van de Stompe Toren uit Spaarnwoude organiseren, is te weinig bekend om ze in te kunnen delen.

Het Sociaal Cultureel Centrum 't Mosterdzaadje uit Santpoort valt (als enige) onder de **bijzondere organisaties**. Deze organisatie programmeert twee tot vier maal per week kamermuziek, 's avonds en 's middags of als koffieconcert. De concerten zijn vrij toegankelijk, de optredenden krijgen geen honorarium.

OVERZICHT VAN DE CONCERTEN

De koffie-, middag- en avondconcerten zijn voor het overzicht nog op kaart gezet: zie bladzij 18. De dichte of zwarte tekens staan voor de concerten die met een zekere regelmaat worden gegeven. Het open teken-tje staat voor de incidentele concerten.

DE PROGRAMMERING

I Organisaties in de categorie 1.a. en 1.b. maken veelvuldig gebruik van de bemiddeling door het Nederlands Impresariaat. Via deze instelling komt een veelzijdige, kwalitatief hoogwaardige programmering tot stand met een duidelijke spreiding naar soort ensemble en soort muziek.

Een iets zelfstandiger programmering met af en toe internationaal bekende musici hebben:

- Concertgebouw van Haarlem,
- Kamermuziekvereniging Alkmaar,
- Muzenforum Bloemendaal, en
- Rosa Spierhuis te Laren.

Eigentijdse muziek wordt exclusief geprogrammeerd door:

- Provadja uit Alkmaar, en
- de Werkgroep Hedendaagse Muziek Bergen.

De concerten te Sijpekarspel en Kolhorn dragen een overwegend populair-klassiek karakter met 'trekkers' als Marco Bakker, Thijs van Leer en Louis van Dijk.

Opmerkelijk zijn nog de twee volgende series:

- Westfriesche Munt (Enkhuizen) met Jonge Meesterstrijkers' (alleen solostrijkers met begeleiding: eigen gezicht dus), en
- St. Huygens-Fokker (Haarlem) met concerten rond het 31-toons orgel in het Teylersmuseum.

Het kamermuziekaanbod van de schouwburgen te Zaandam en Den Helder is, waarschijnlijk door de bezuinigingen, aan de magere kant. Het

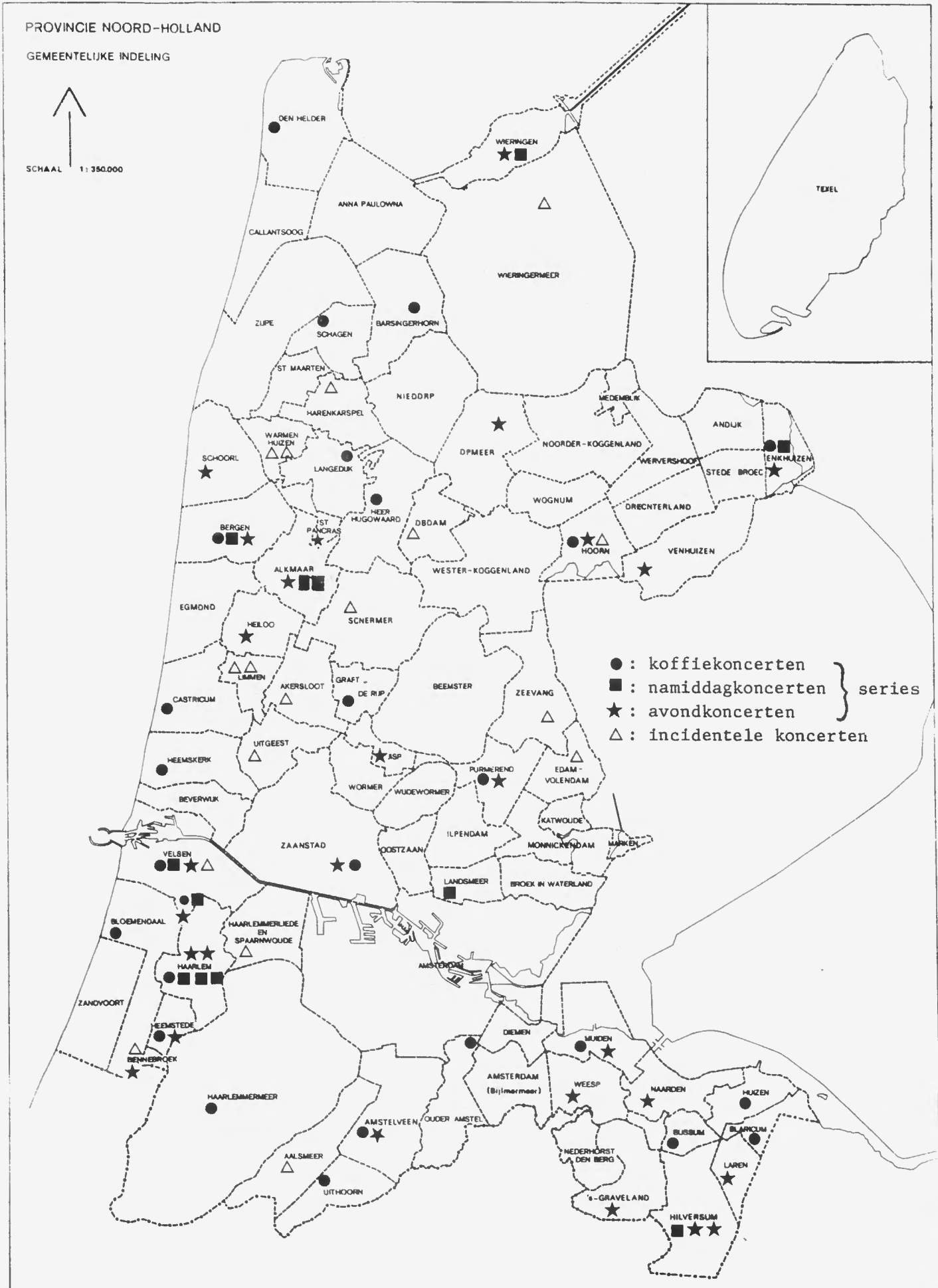
OVERZICHT VAN KAMERMUZIEKKONCERTEN IN NOORD-HOLLAND

PROVINCIE NOORD-HOLLAND

GEMEENTELIJKE INDELING

SCHAAL 1:350.000

Cultureel Centrum uit Amstelveen en De Vest te Alkmaar stopten in verband met bezuinigingen. De Nieuwe Slof te Beverwijk liet de kamermuziek over aan een aparte stichting - de Wijker Zwaan - welke inmiddels opgeheven is.

Geen respons op onze enquête ontvingen wij van het Singer Museum te Laren en De Blinkerd uit Schoorl.

- II In deze categorie wordt maar zelden de bemiddeling van het Nederlands Impresariaat ingeroepen. De reden: geen geld. Wij zien dan ook een geheel andere groep optredende musici. Vaak liggen aan de programmering bepaalde doelstellingen ten grondslag:
- jonge musici een kans geven,
 - musici uit eigen regio aan bod laten komen,
 - de inwoners van de gemeente een zo breed mogelijk programma bieden, en
 - een gerestaureerde kerk een nieuwe functie binnen de dorpsgemeenschap geven.
- III Dit alles geldt ook voor de organisatoren in categorie drie, met dien verstande dat hun doelstellingen over het algemeen nog breder zijn. Voor sommige is het organiseren en samenstellen van een gevarieerde serie een hele klus. Zij vragen om extra informatie, dat op hun budgetnivo is afgestemd; anderen hebben geen problemen.
- IV De programmering van het Mosterdzaadje is min of meer afhankelijk van het vrijwillige aanbod, dat verder kwa datum en genre over de beschikbare avonden gespreid wordt.

HOOFDSTUK III: DE CONCERTEN NADER BEZIEN

In hoofdstuk I hebben wij gezien wie er speelde, wat er werd gespeeld, wanneer en waar en door wie georganiseerd. In dit hoofdstuk gaan wij hier nader op in:

- welke ensembles spelen welk repertoire,
- welke factoren spelen een rol bij de programmering en
- welke samenhang valt in die factoren te onderkennen?

WIE SPEELT WAT

Wat spelen de verschillende ensembles of solisten op hun concerten in Noord-Holland? Daartoe is de indeling van gespeelde werken van componisten uit bepaalde perioden uitgedraaid tegen de indeling van soorten ensembles en naar naambekendheid van die ensembles.

Periode	Soort ensemble								
	zang	piano solo	piano plus	piano harp/ git.	strijk	blaas	oude inst.	overige	totaal
	in %	in %	in %	in %	in %	in %	in %	in %	in %
oude muziek	11,6	01,0	02,0	15,5	07,8	11,1	95,5	-	19,4
klass en rom.	23,1	45,1	29,9	-	42,9	12,2	01,8	09,1	23,5
klass-rom.									
en 20e eeuws	24,0	29,4	34,8	20,7	32,5	34,4	00,9	-	25,7
20e eeuws	22,3	11,8	21,4	20,7	13,0	24,4	00,9	72,7	17,5
alle perioden	29,0	12,7	11,9	43,1	03,9	17,8	00,9	18,2	13,9
totaal conc.	121	102	201	58	77	90	110	11	770
ontbr. waarn.	66								
chikwadraat	615,43								

Toelichting: deze tabel is als volgt te lezen: per kolom is het totale aantal concerten van bijvoorbeeld 'piano plus' (201) percentagegewijs verdeeld over de gespeelde stijlperiode. Om precies te zijn: van de 201 concerten van piano-ensembles is in 2 % van de concerten oude muziek gespeeld; 29,9% klassiek-romantisch; 34,8% klassiek-romantisch en 20e eeuws, enzovoort. Vergelijken wij deze kolom met de laatste kolom (die de percentuele verdeling van alle concerten over de verschillende stijlperiodes geeft), dan valt op dat oude muziek zeer laag scoort en klassiek-romantisch en 20e eeuws verhoudingsgewijs hoger. Per kolom valt die vergelijking nu te maken.

Deze tabel - en de bijbehorende korrelatiemaat, ofwel de chikwadratwaarde - wijst uit, dat het repertoire inderdaad in zekere zin aan het soort ensemble gebonden is. Oftewel: verschillende soorten ensembles spelen heel duidelijk werk uit verschillende perioden. Per soort ensemble varieert de periode sterk. Dat op oude instrumenten vooral oude muziek wordt gespeeld, zal slechts weinigen verbazen. Piano en strijkensembles putten vooral uit de klassieke en romantische periode en in mindere mate uit die periode, aangevuld met de 20e eeuw. Dat gebeurt nu juist wel - in omgekeerde zin dus - met ensembles waarin de piano centraal staat. Dan komt tevens de (begin) 20e eeuw in het 'gehoor'. Dat geldt nog sterker voor blaasensembles, welke duidelijk meer 20e eeuws, maar ook duidelijk meer uit alle perioden spelen (en veel minder uit enkel vroege perioden). Bij gitaar/harp geldt iets bijzonders: daar ontbreekt de klassieke en romantische periode in zijn geheel, behalve als die in combinatie met werk uit de 20e eeuw wordt gespeeld. Bij concerten van deze ensembles wordt veelal geput uit alle perioden, kortom: een sterk gevarieerd programma.

Verschilt het repertoire al naar gelang het soort ensemble, dat geldt ook voor de bekendheid van het ensemble. Grosso modo spelen bekende ensembles vooral een klassiek-romantisch repertoire, eventueel aangevuld met 20e eeuwse stukken. Oude muziek staat meer op het repertoire van minder bekende ensembles, terwijl verhoudingsgewijs 20e eeuwse muziek eerder door onbekende groepen wordt gespeeld.

Periode	Naambekendheid			
	bekend in %	matig in %	onbekend in %	totaal in %
oude muziek	13,0	29,1	18,3	19,4
klassiek-romantisch	31,2	21,5	15,9	23,3
klass.-roman. en 20e eeuws	30,1	24,2	22,6	25,9
20e eeuws	12,7	13,5	26,6	17,5
alle perioden	13,0	11,7	16,7	13,8

totaal concerten	292	223	252	767
ontbrekende waarnemingen	69			
chikwadraat	54,78			

Gelet op deze verschillen, wordt het interessant te weten of er ook een samenhang bestaat tussen het soort ensemble en de mate van bekendheid.

Bekendheid	Soort ensemble								
	zang	piano solo	piano plus	harp/ git.	strijk	blaas	oude inst.	overige	totaal
	in %	in %	in %	in %	in %	in %	in %	in %	in %
bekend	27,3	57,5	43,8	27,0	63,9	26,1	23,9	31,4	38,5
matig bekend	37,5	18,9	19,4	38,1	18,1	37,0	42,5	17,1	28,5
onbekend	35,2	23,6	36,8	34,9	18,1	37,0	33,6	51,4	33,0

totaal conc.	128	106	201	63	83	92	113	35	821
ontbr. waarn.	15								
chikwadraat	85,42								

Uit deze tabel kan duidelijk worden afgelezen, dat vooral piano (al dan niet in ensembleverband) en strijkensembles naambekendheid genieten. Ensembles ook, die het 'klassieke' repertoire voor kamermuziek spelen: klassiek-romantisch, eventueel aangevuld met begin 20e eeuwse repertoire. Dat laatste geldt met name voor piano in ensembleverband. Zang, gitaar/harp, blaasensembles en ensembles met oude instrumenten zijn minder bekend. Hun repertoirekeuze ligt verhoudingsgewijs anders:

- blaasensembles klassiek-romantisch, maar met een duidelijk 20e eeuwse component,
- zang met weinig oud repertoire en verhoudingsgewijs meer uit alle perioden,
- harp/gitaar met vooral een keuze uit alle perioden,
- oude instrumenten met enkel oude muziek.

Onbekend scoort alleen weinig bij 'piano solo' en strijkinstrumenten. De andere soorten ensembles (dus ook de 'piano plus') scoren iets boven het gemiddelde. Daarmee is duidelijk geworden, dat er de nodige verschillen zijn tussen ensembles al naar gelang hun samenstelling, bekendheid en repertoirekeuze. In de navolgende paragraaf willen wij nagaan of akkommodatie, organisatie, tijdstip en plaats er iets toe doen in de programmering van de ensembles.

AKKOMMODATIE

Te verwachten valt dat er een duidelijk verband zal zijn tussen het soort akkommodatie en de bekendheid van het ensemble.

Akkommodatie						
Bekendheid	conc.- theater in %	histor. ruimten in %	kerk- ruimten in %	soc.kul. centra in %	overige ruimten in %	totaal in %
bekend	59,3	23,0	36,1	20,8	48,0	38,3
matig bekend	20,4	46,0	33,7	20,8	32,0	28,3
onbekend	20,4	31,0	30,3	58,4	20,2	33,4
totaal conc.	216	100	208	202	100	826
ontbr. waarn. chikwadraat	10 127,25					

Het verband is meer dan duidelijk, met dien verstande dat in concertzaal en 'overige ruimten' en in mindere mate in kerkruimten de meer bekende groepen optreden, in historische ruimten de matig bekende en in sociaal kulturele centra de onbekende. Onder 'overige ruimten' zijn vooral - het is eerder vermeld - de raadzaalen en dergelijke begrepen. Uit nadere analyse van het materiaal blijken in de concertzalen vooral piano-ensembles en in mindere mate pianisten op te treden. In de raadzaalen treft men deze twee soorten eveneens aan met verhoudingsgewijs evenwel meer blaasensembles dan in de concertzalen. In de kerk treffen wij allereerst de oude instrumenten, naast zang en in mindere mate de blaasensembles. De historische ruimten zijn eveneens 'vindplaatsen' van oude muziek, terwijl de sociaal kulturele centra met name onderdak bieden aan de (minder bekende) piano-ensembles en zangensembles. De strijkensembles spelen in alle soorten akkommodaties, behalve in sociaal kulturele centra.

SOORT ORGANISATIE

Wij zagen al eerder, dat een aantal vrijwilligersorganisaties op professionele wijze concerten programmeren. De indeling van organisaties naar kwaliteitsnivo (onder meer aan de hand van de betaling van de musici opgemaakt) levert het volgende beeld op:

Kwaliteitsorganisatie					
Bekendheid	1e nivo in %	2e nivo in %	3e nivo in %	4e nivo in %	totaal in %
bekend	60,6	20,7	13,5	04,4	38,2

(zie vervolg)

Kwaliteitsorganisatie

Bekendheid	1e nivo in %	2e nivo in %	3e nivo in %	4e nivo in %	totaal in %
matig bekend	22,0	41,7	40,4	17,5	28,2
onbekend	17,4	37,6	46,2	78,1	33,5
<hr/>					
totaal conc.	419	242	52	114	827
ontbr. waarn.	9				
chikwadraat	249,44				

Nu blijkt overduidelijk, dat in Noord-Holland twee soorten organisaties zijn: zij die de bekende ensembles kontrakteren en zij die minder bekende ensembles of aankomend talent programmeren.

Het derde nivo betreft de organisatoren van een incidenteel concert. Achter het vierde nivo gaat het Mosterdzaadje in Santpoort schuil, dat vooral als een 'open podium' fungeert.

Kijken wij naar het gespeelde repertoire, dan blijken organisaties van het eerste nivo eerder ensembles met klassiek-romantisch en (verhoudingsgewijs) meer 20e eeuws repertoire te programmeren. Dat 20e eeuws repertoire komt vooral op conto van de Werkgroep Hedendaagse Muziek te Bergen en Provadja in Alkmaar. Bij de andere organisaties ligt het accent meer op de oude muziek vanwege de kerken en op de combinatie van klassiek-romantisch met 20e eeuw (tweede en vierde nivo).

TIJDSTIP EN PLAATS

Blijken organisatie en akkommodatie een rol te spelen bij de programmering (zoals te verwachten was), is het nu ook zo dat koffieconcerten afwijken van avondconcerten?

Bekendheid	Tijdstip			totaal in %
	ochtend in %	namiddag in %	avond in %	
bekend	45,1	21,6	41,2	38,3
matig bekend	31,8	36,4	22,3	28,3
onbekend	23,1	42,0	36,5	33,4
<hr/>				
totaal concerten	264	176	386	826
ontbrekende waarn.	10			
chikwadraat	40,43			

Uit deze cijfers komt naar voren, dat in Noord-Holland de koffieconcerten zelfs hoger scoren dan de avondconcerten, als het gaat om het kwaliteitsnivo van de ensembles (aangenomen dat bekendheid met nivo samenhangt). Let wel, het gaat hier om percentages. In absolute zin, dus qua aantal, scoort de avond hoger: 159 tegenover 119 op die ene zondagochtend. De (zondag)namiddag biedt vooral voor onbekende en matig bekende groepen een kans.

Uit nadere analyse van de cijfers blijkt wel, dat bij koffieconcerten een wat geijkter repertoire wordt gespeeld (meer klassiek-romantisch), terwijl de avondconcerten meer 20e eeuwse muziek te 'zien' geven. Op de zondagnamiddag komt vooral de oude muziek (en ook de 20e eeuw) aan bod.

Valt nu ook te verwachten, dat de plaats in de provincie er toe doet? Met andere woorden: komen in de regio de bekendere of juist de minder bekende artiesten? Een vraag kortom naar de aard van de geografische spreiding van het kamermuziekaanbod.

Bekendheid	Regio							totaal in %
	Kop v. NH in %	Noord- Kenn. in %	West- Fries. in %	IJmond rond A'dam in %	Zuid- Kenn. in %	Gooi in %		
bekend	48,8	28,2	46,3	21,6	46,7	41,5	50,3	38,2
matig b.	25,6	35,2	38,8	19,3	26,1	36,6	22,8	28,3
onbekend	25,6	36,6	15,0	59,1	27,2	22,0	26,9	33,5
totaal conc.	43	142	80	176	92	123	171	827
ontb. waarn. chikwadraat	9 95,32							

Zagen wij reeds eerder, dat het aantal concerten duidelijk naar regio varieerde (vergelijk de Kop van Noord-Holland maar eens met Noord-Kennemerland), verrassend genoeg liggen de verhoudingen anders, wanneer de naambekendheid van de ensembles in ogenschouw wordt genomen. Dan scoort de Kop verhoudingsgewijs hoger dan Noord-Kennemerland! De Kop, West-Friesland, het gebied rond Amsterdam en 't Gooi met name hebben duidelijk een meer dan gemiddelde score.

Zeer opvallend daarbij is dat - afgezien van het Gooi, waar veel concerten plaats vinden - vooral de Kop, maar ook West-Friesland en rond Amsterdam nu juist **weinig** concerten te zien geven. Wat er is, is met name van bekende artiesten. Maar let wel, in absolute cijfers scoren Noord- en Zuid-Kennemerland alsmede de IJmond hoger: het aantal concerten van bekende musici is hier respectievelijk 40, 51 en 38 en van de Kop en West-Friesland respectievelijk 21 en 37. In de Kennemerlan

den en de IJmond (het Mosterdzaadje) vinden echter veel meer concerten van matig bekende of onbekende ensembles plaats. Met andere woorden: er is meer aanbod op verschillend nivo.

SAMENHANG

Hebben wij gezien hoe de programmering van bekende en minder bekende ensembles samenhang met de soort akkommodatie en organisatie, alsmede met tijdstip en plaats, hoe liggen de relaties tussen laatstgenoemde factoren onderling?

Tussen akkommodatie en organisatie is - naar te verwachten was - het verband heel sterk.

Kwaliteits- organisatie	Akkommodatie					totaal in %
	conc.- theater in %	histor. ruimten in %	kerk- ruimten in %	soc.kul. centra in %	overige ruimten in %	
1e nivo	99,5	30,7	38,7	19,9	52,0	50,4
2e nivo	00,5	59,4	42,9	22,8	45,0	29,2
3e nivo	-	09,9	18,4	00,5	02,0	06,2
4e nivo	-	-	-	56,8	01,0	14,1
totaal conc.	216	101	212	206	100	835
ontbr. waarn. chikwadraat	1 704,83					

Opvallend is nog dat de overige ruimten (raadzaalen en dergelijke) in de helft van alle gevallen door sterke organisaties worden gerund. Organisaties van het tweede nivo vinden wij meer terug in de historische en kerkelijke ruimten.

Nemen wij de **entreprijzen** in ogenschouw, dan valt het patroon toch anders uit:

Entree	Akkommodatie					totaal in %
	conc.- theater in %	histor. ruimten in %	kerk- ruimten in %	soc.kul. centra in %	overige ruimten in %	
gratis	30,5	31,7	00,5	56,8	01,0	26,0
1,00 - 5,00	-	18,8	11,0	-	24,0	08,0
5,00 - 10,00	38,6	25,7	47,8	33,5	57,0	40,3

(zie vervolg)

Akkommodatie

Entree	conc.- theater in %	histor. ruimten in %	kerk- ruimten in %	soc.kul. centra in %	overige ruimten in %	totaal in %
10,00 of meer	31,0	23,8	40,7	09,7	18,0	25,7
totaal conc.	210	101	209	206	100	826
ontbr. waarn. chikwadraat	10 297,93					

Concerten in kerkrumten zijn voor het publiek niet goedkoop. Die in de concert- en theaterzalen komen tegen de verwachting in op de tweede plaats! Het hoge percentage gratis concerten bij de concertzalen komt vooral op rekening van de concertzaal van het Rosa Spierhuis en die bij de sociaal kulturele centra op de zaal van het Mosterdzaadje.

Verbinden wij nu de entreprijzen aan het kwaliteitsnivo van de organisatie, dan is het resultaat meer overeenkomstig de verwachtingen:

Kwaliteitsorganisatie

Entree	1e nivo in %	2e nivo in %	3e nivo in %	4e nivo in %	totaal in %
gratis	15,4	09,8	18,0	100,0	26,0
1,00 - 5,00	00,7	21,3	22,0	-	08,0
5,00 - 10,00	40,5	58,6	44,0	-	40,3
10,00 of meer	43,4	10,2	16,0	-	25,8
totaal conc.	415	244	50	118	827
ontbr. waarn. chikwadraat	9 568,74				

Er is een zeer sterk verband tussen soort organisatie en entreprijs. Hoe hoger het organisatienivo, hoe duurder de entree. De oorzaak hiervan hebben wij al eerder gezien: de bekendere ensembles.

Hoe valt het verschil tussen deze tabel en de vorige te verklaren? Het antwoord is te vinden door terug te gaan naar de eerste tabel van deze paragraaf. Daar zien wij, dat een flink aantal concerten in kerkrumten en 'overige' ruimten worden georganiseerd door goed toegeruste organisaties van het eerste nivo. Dat verklaart het in eerste instantie wat afwijkende patroon in de tabel waarin entree en akkommodatie met elkaar vergeleken worden. Immers, in kerkrumten en raadzaalen zitten

een aantal 'betere' organisaties met de duurdere entree's - veelal in de avond (zie de navolgende tabel) - vanwege de duurdere ensembles.

Het volgende verband is eveneens verrassend: koffieconcerten vinden (in absolute cijfers gezien) veelal in concertzalen plaats, maar verhoudingsgewijs veel meer in de raadzalen (overige ruimten) op zondag. In de kerkruimten daarentegen niet! Daar ligt het aksent sterk op de avonden en bij nadere analyse met name op de zaterdagavond. In tegenstelling tot de concertzalen: daar ligt de nadruk niet zo sterk op de avonden (en veel minder op de zaterdagavond gekoncentreerd bovendien):

Tijdstip	Akkommodatie					totaal in %
	conc.- theater in %	histor. ruimten in %	kerk- ruimten in %	soc.kul. centra in %	overige ruimten in %	
	ochtend	37,5	33,7	12,7	24,4	
namiddag	22,7	33,7	20,3	21,0	08,0	
avond	39,8	32,7	67,0	54,6	19,0	

totaal conc.	216	101	212	205	100	834
ontbr. waarn.	10					

Tot slot: concerten in concertzalen en historische ruimten vinden met name plaats in het Gooi. Concerten in kerken zal men vooral in de drie noordelijke regio's aantreffen. In Zuid-Kennemerland zijn de overige ruimten van de nodige concerten voorzien: de raadzalen dus. En in het gebied rond Amsterdam zijn kamermuziekconcerten vooral in concertzalen en kerkruimten te verwachten.

KONKLUSIES

In dit hoofdstuk zagen wij dat vooral piano, al dan niet in ensembleverband, en strijkensembles 'naambekendheid' genoten. Het waren die ensembles, die bij uitstek het 'klassieke' repertoire voor kamermuziek speelden: klassiek-romantisch. Ingeval van piano-ensembles (en blaasensembles) veelal aangevuld met - begin - 20e eeuwse werken.

Zang, gitaar/harp, blaasensembles en ensembles met oude instrumenten waren minder bekend. Hun repertoirekeuze lag ook anders, zo bleek, zonder daarmee te zeggen dat dit aan die keuze zou liggen natuurlijk. Aangetekend moet worden dat een en ander in grote lijnen geldt. Er zijn vanzelfsprekend onbekende pianisten die optreden en zeer bekende ensembles die oude muziek (op authentieke wijze) spelen. Alleen van de eerste zijn er duidelijk minder en van de tweede (de oude muziek) duidelijk meer onbekend.

Die bekende ensembles zullen voorts eerder in concert- en theaterzaal en raadzaal optreden (en in wat mindere mate in kerkruimten) dan in historische ruimten en sociaal kulturele centra. In de kerk treffen wij vaker de oude instrumenten, zang en in mindere mate de blaasensembles aan. In concert- en stadhuiszalen horen wij eerder piano-ensembles. Strijkensembles spelen in alle soorten akkommodaties, behalve in sociaal kulturele centra.

Overduidelijk bleek (en dat viel te verwachten) dat de organisatie van nivo één de bekende ensembles kontrakteren. Het tweede en zeker het derde nivo programmeert de minder bekende of onbekende ensembles of het aankomend talent. Bij het eerste type organisatie zal men op het podium eerder klassiek-romantisch muziek horen, in het tweede 'circuit' ligt het aksent onder meer op de oude muziek (in kerken). Ver-rassend mag heten, dat verhoudingsgewijs de koffieconcerten op zondag meer de bekende musici te 'zien' geven dan de avondconcerten, al is het programma wat 'geijker' dan bij de avondconcerten. De (zondag)namiddag biedt vooral de minder bekende musici een gelegenheid om op te treden.

Opvallend was ook dat in de regio's, waar weinig concerten worden gegeven (de Kop van Noord-Holland en de regio rond Amsterdam), alsmede in West-Friesland en het Gooi, vooral de bekende musici optreden. Meer (relatief gesproken) dan in Noord-Kennemerland bijvoorbeeld of zelfs ook in Zuid-Kennemerland. In absolute cijfers zijn het er echter veel minder. Zeker in Noord-Kennemerland is veel meer plaats voor matig bekend en onbekend talent (in Bergen en Alkmaar met name en in enkele 'kerkdorpen').

Tot slot bleken de volgende samenhangen te bestaan:

- concerten in concertzalen
worden alle gerund door organisaties van het eerste nivo. Entreprijzen lopen uiteen van gratis tot f. 7,50 of f. 10,00 en meer. De concerten in die zalen vinden vooral op zondagochtend plaats en in mindere mate op de avonden.
- concerten in raadzaalen (en dergelijke)
worden gewoonlijk georganiseerd door òf organisaties van het eerste òf van het tweede nivo. De entreprijs is in de regel f. 7,50. En het concert vindt vooral op zondagochtend plaats.
- concerten in kerken
worden gewoonlijk door organisaties van het tweede nivo en in mindere mate van het eerste nivo georganiseerd. De entreprijzen zijn f. 7,50 of f. 10,00 en meer. De concerten vinden vooral 's avonds plaats. De incidentele kamermuziekconcerten vinden praktisch alle in kerken plaats.
- concerten in historische ruimten
worden eerder door organisaties van het tweede nivo georganiseerd. De entreprijzen zijn uiteenlopend (of gratis). En de concerten vinden eveneens op uiteenlopende tijdstippen plaats.

- concerten in **sociaal kulturele centra** tenslotte worden (naast het Mosterdzaadje) ook - maar in mindere mate - door organisaties op het tweede nivo georganiseerd. Deze concerten zijn voor het merendeel gratis (of f. 7,50 per concert) en overwegend in de avonduren geprogrammeerd.

HOOFDSTUK IV: HET BEZOEK

VOORAF

In dit hoofdstuk zullen wij nader ingaan op de bezoekcijfers. Voor een goed begrip van de verhandeling, willen wij stellen dat wij hier van doen hebben met een analyse van 'gemiddelde' aantallen, van verbanden die grosso modo gelden, kortom: van algemeenheden die in bijzondere gevallen niet hoeven op te gaan. 'Solo piano' scoort hoog voor wat betreft het bezoekersaantal, maar dat geldt natuurlijk niet altijd. Omgekeerd: gitaar/harp scoren in de regel laag, maar er zijn een paar concerten die daarop een uitzondering vormen (2 om precies te zijn).

Dat brengt ons op een tweede opmerking: het bezoek wordt bepaald door een samenstel van factoren (dat mag als bekend worden verondersteld). Hoe dat voor ieder concert in het bijzonder opgaat, blijft vaak giswerk of vereist een bijzondere studie. Menig organisator van concerten zal zich afgevraagd hebben waarom in vredesnaam dit concert van een als bekend staand ensemble met een geliefd repertoire in een goed toegankelijke akkommodatie toch zo weinig bezoekers trok. De publiciteit was toch goed verzorgd! De niet te beheersen factoren als het weer of concurrerende evenementen op cultureel vlak of op het gebied van de vrijetijdsbesteding kunnen evenwel bezoekcijfers drukken.

De hieronder te geven analyse is in zekere zin abstrakt: ziet namelijk af van het werkelijk gebeurde bijzondere geval. De verhandeling is daarom nog niet onwerkkelijk. Zij gaat op voor meerdere gevallen: bij grotere aantallen (vandaar ook dat de analyse over twee jaar gaat). Aangenomen wordt, dat bij grotere aantallen de fenomenen als het weer - mooi of lelijk - geen rol meer spelen: toevalligheden vallen weg. Over blijven de structurele factoren.

In dit hoofdstuk is gekozen voor dezelfde volgorde van behandeling als in hoofdstuk één: wie speelt wat, wanneer en waar, tegen welke entreprijs en door wie georganiseerd. Alleen is nu ook de vraag wie trok bezoek, wat trok en wat niet en dergelijke. Voor de overzichtelijkheid - en uit statistische overwegingen - is het aantal 'waarden' van een aantal 'variabelen' verminderd. In concreto: de indeling van variabele bezoek is tot vier gereduceerd: 1-40, 41-80, 81-120 en 121 en meer.

BEZOEKCIJFERS PER SEIZOEN

Maar alvorens de cijfers uit elkaar te rafelen, moet eerst een overzicht van de bezoekcijfers van de afgelopen twee jaar getoond worden. U vindt dat op de volgende bladzij.

Bezoekaantal	alle	perc.	met entree	perc.
01- 20	31	04,8	26	05,3
21- 40	115	17,9	72	14,8
41- 80	237	36,9	171	35,2
81-120	132	20,5	103	21,2
121-160	47	07,3	33	06,8
161-240	33	05,1	33	06,8
241-320	26	04,0	26	05,3
321 en meer	22	03,2	22	04,5
totaal concerten	643		486	
ontbrekende waarnemingen	193			

Wat allereerst opvalt, is dat van 23% van de concerten geen bezoeker- cijfers zijn opgegeven. Voorts dat 37% kamermuziekconcerten tussen 41 en 80 bezoekers trekt en dat concerten, waar entree geheven wordt, iets meer bezoekers trekken. Hoe liggen de getallen nu **per seizoen?**

Bezoekaantal	seizoen	seizoen	totaal
	1984-1985	1985-1986	in %
	in %	in %	
01- 40	22,0	23,8	23,0
41- 80	39,0	34,3	36,6
81-120	18,9	21,7	20,3
121 en meer	20,2	20,1	20,1
totaal concerten	318	332	650
ontbrekende waarnemingen	186 (22,2%)		
chikwadraat	2,74		

De tabel wijst uit, dat er geen relevante verschillen zijn tussen de seizoenen, wat de bezoeker- cijfers betreft. Hetzelfde geldt voor de concerten met entree.

Hoeveel bezoeken zijn er nu in totaal per seizoen afgelegd en hoeveel mensen komen er, gemiddeld gesproken, op een kamermuziekconcert af? Het antwoord vindt u in de volgende tabel.

Seizoen	totaal bezoekaantal	aantal concerten	gemiddeld bezoekaantal in %
1984-1985	29.760	381	93,59
1985-1986	31.630	332	95,27
totaal	61.390	650	94,45
ontbrekende waarn.	186 (22,2%)		

Wij zien dus dat het gemiddelde bezoekaantal vorig seizoen iets is gestegen. Het aantal bezoeken per jaar zal, gelet op het hoge percentage ontbrekende waarnemingen, hoger zijn dan het hier berekende aantal van meer dan 30.000. Aangenomen dat voor de ontbrekende concerten gemiddeld gesproken evenveel bezoekers zouden komen, dan zouden de cijfers er als volgt uitzien:

Seizoen	aantal concerten	gemiddeld be- zoek in %	totaal bezoekaantal
1984-1985	406	93,59	37.998
1985-1986	430	95,27	40.966
totaal	836	94,45	78.964

Aangenomen mag worden, dat in Noord-Holland per jaar rond de 40.000 bezoeken aan ruim 400 kamermuziekconcerten worden afgelegd.

BEZOEK EN SOORT ENSEMBLE

Welke soorten ensembles of solisten trekken nu meer of minder publiek?

Bezoekaantal	Soort instrument								totaal in %
	zang in %	piano solo in %	piano plus in %	harp/ git. in %	strijk in %	blaas in %	oude inst. in %	ove- rige in %	
01- 40	26,2	14,6	19,1	41,2	13,2	34,8	23,5	18,5	22,9
41- 80	44,9	28,1	38,2	29,4	39,7	31,8	37,0	33,3	36,4
81-120	17,8	23,6	15,9	25,5	23,5	19,7	24,0	18,5	20,4

(zie vervolg)

Bezoekaantal	Soort instrument								
	zang in %	piano solo in %	piano plus in %	harp/ git. in %	strijk in %	blaas in %	oude inst. in %	ove- rige in %	totaal in %
121 en meer	11,2	33,7	26,8	03,9	23,5	13,6	14,8	29,6	20,3
totaal conc.	107	89	157	51	68	66	81	27	646
gem. bez.	75,5	117,2	103,8	61,4	103,7	82,3	97,4	106,3	94,7
ontbr. waarn.	190								
chikwadraat	54,48								

Toelichting: deze tabel kan als volgt gelezen worden: per kolom is het totale aantal concerten van bijvoorbeeld 'piano solo' percentagegewijs verdeeld over het bezoekersaantal. Met andere woorden: 14,6% van de 89 pianoconcerten trok 1-40 bezoekers, etc. Vergelijken wij de hele kolom met de percentageverdeling van het totale bezoekersaantal (laatste kolom), dan valt op dat piano solo en piano plus (andere instrumenten) en ook strijkinstrumenten verhoudingsgewijs meer publiek trekken. Voor piano immers stijgen de percentages en in de laatste kolom dalen zij. Harp/gitaar, zang en blaasinstrumenten trekken minder bezoek: de percentages liggen bij de lage bezoekersaantallen hoger dan bij het totaal. Uit de gemiddelde bezoekersaantallen komt een soortgelijk beeld naar voren. Na aftrek van de gratis concerten valt op, dat piano (solo en plus) nog beter scoren. Dat geldt tevens voor zang, harp/gitaar en oude instrumenten.

Voor de overzichtelijkheid zijn de cijfers van de concerten met entree hier niet weergegeven. Ook in de volgende tabellen is dat gebeurd.

BEZOEK EN BEKENDHEID

Bezoekaantal	Naambekendheid			
	bekend in %	matig bekend in %	onbe- kend in %	totaal in %
01- 40	09,2	25,3	36,2	22,7
41- 80	27,9	42,4	41,6	36,4
81-120	23,1	20,6	17,6	20,6
121 en meer	39,8	11,8	04,5	20,2

(zie vervolg)

Bezoekaantal	Naambekendheid			totaal in %
	bekend	matig bekend	onbe- kend	
	in %	in %	in %	
totaal concerten	251	170	221	642
gem. bez. ontbrekende waarn. chikwadraat	134,5 194	81,5	60,3	94,9
	129,05			

Het verband is overduidelijk: hoe bekender, hoe meer publiek. Minder bekend betekent minder publiek, onbekend het minste publiek. Hetzelfde beeld herhaalt zich (iets minder scherp afgetekend) als wij enkel rekening houden met de concerten waar entree wordt geheven. Met andere woorden: gaan de gratis concerten eraf - de categorie onbekend 'loopt' voor wat betreft het aantal voor de helft terug - dan is het verband iets minder sterk, maar nog wel zo sterk dat van een rechtlijnig verband sprake blijft.

Bezoekaantal	Repertoire					
	oude muziek	kl./rom.	kl./rom. en 20e	20e eeuws	alle perioden	totaal
	in %	in %	in %	in %	in %	in %
01- 40	23,4	08,6	24,4	53,1	21,8	23,5
41- 80	37,4	33,3	35,5	30,9	48,3	36,5
81-120	27,1	27,8	18,6	09,9	11,5	20,4
121 en meer	12,1	30,2	21,5	06,2	18,4	19,7
totaal conc.	107	162	172	81	87	609
gem. bez. ontbr. waarn. chikwadraat	90,9 227	118,5	94,8	55,7	86,8	94,1
	85,01					

Het zal duidelijk zijn: het klassiek-romantisch repertoire scoort hoog wat het bezoekersaantal betreft, naast (in mindere mate) de 'klassiek-romantisch- (begin) 20e eeuwse' composities en de 'oude' muziek. De 20e eeuwse concerten trekken het minste publiek.

Uit een precieze analyse van de repertoirekeuze (die hier niet cijfermatig wordt weergegeven) blijkt, dat vooral klassiek in trek is, vervolgens romantiek en daarna werk uit de barok.

BEZOEK EN DAG

Heeft het aantal bezoekers wat van doen met de dag waarop het concert gegeven wordt?

Bezoekaantal	Dag				totaal in %
	zondag in %	ma t/m do in %	vrijdag in %	zaterdag in %	
01- 40	20,2	18,3	32,9	31,9	23,2
41- 80	36,6	33,0	36,5	42,9	36,9
81-120	19,9	32,7	14,1	13,2	20,4
121 en meer	23,3	16,5	16,5	12,1	19,6

totaal concerten	352	115	85	91	643
gem. bez. aantal ontbr. waarn. chikwadraat	106,9 193 28,28	84,8	79,1	68,7	93,9

Bekijken wij deze cijfers, dan zien wij dat de zaterdag(avond) verhoudingsgewijs laag scoort; de vrijdagavond iets beter, 'door de week' zit daar weer iets boven en de zondag loopt het best (zowel naar aantal concerten als naar bezoekcijfers). Halen wij de gratis concerten weg, dan blijken er een paar verschuivingen op te treden. De vrijdagavond en de zondag doen het dan beter en 'door de week' wordt minder voor wat betreft het bezoekaantal.

Een nadere analyse van de door de weekse cijfers wijst uit, dat het vooral de woensdagavond (!) is, die relatief goed loopt:

Avond door de week	gemidd. bez. in %	aantal gevallen
maandag	76,3	16
dinsdag	84,8	27
woensdag	99,6	27
donderdag	78,9	45

De aantallen zijn echter te laag om harde konklusies te trekken.

Interessant is nog om de zondag uit te splitsen. Wij doen dat in de tabel op de volgende bladzij.

Bezoek	Zondag				
	ochtend in %	namiddag in %	avond in %	totaal in %	ov. avonden in %
01- 40	20,1	16,0	30,8	20,7	27,0
41- 80	31,5	48,9	35,9	36,6	37,9
81-120	16,4	27,7	20,5	19,9	20,4
121 en meer	32,0	07,4	12,8	23,3	14,7
totaal conc.	219	94	39	352	285
ontbr. waarn. chikwadraat	199 31,67				

De zondagochtend (koffieconcerten) trekt het meeste publiek, de avond scoort als de overige avonden en de namiddag trekt meer een gemiddeld aantal mensen. Met andere woorden: het fenomeen **koffieconcerten** scoort het hoogst voor wat betreft het aantal concerten en voor wat betreft het bezoekaantal. Kamermuziek lijkt wel (overdreven gesproken) koffiemuziek. Het zijn de koffieconcerten die de zondag in zijn geheel hoger doet scoren dan de andere avonden van de week. Waarbij het opvallend is, dat de zaterdagavond duidelijk minder publiek trekt.

Kan een verklaring zijn, dat het publiek voor kamer- (of klassieke) muziek, voor zover er van één publiek en niet meerdere 'publieken' kan worden gesproken, nu juist de zaterdagavond voor andere dingen reserveert, in tegenstelling tot een jong publiek, dat die avond juist aan het uitgaansleven besteedt? Besteedt het publiek voor klassieke muziek zijn zaterdagavonden aan het huiselijke verkeer, de sociale contacten of aan nog andere bezigheden?

BEZOEK EN AKKOMMODATIE

Is eerder een verband gekonstateerd tussen de bekendheid en het soort ensemble, naast het tijdstip en de dag; valt niet ook te verwachten, dat de **akkommodatie** een rol speelt?

Het antwoord vindt u in de volgende tabel.

Akkommodatie						
Bezoek	conc.- theater in%	histor. ruimten in %	kerk- ruimten in %	soc.kul. centra in %	overige ruimten in %	totaal in %
01- 40	23,0	02,4	21,3	36,4	11,1	22,9
41- 80	17,8	25,6	40,6	52,0	38,1	36,6
81-120	16,4	63,4	20,6	05,6	19,0	20,3
121 en meer	42,8	08,5	17,4	06,1	31,7	20,2
totaal conc.	152	82	155	198	63	650
gem. bez.	136,0	99,8	82,7	59,8	125,2	94,5
ontbr. waarn.	186					
chikwadraat	231,41					

En inderdaad, er bestaat een duidelijke samenhang: een akkommodatie, toegesneden op een concertfunctie c.q. kultuurfunctie, trekt meer publiek. Historische ruimten (van oude gebouwen) - laag scorend vanwege de kleine zaalomvang - en kerkruimten bekleden een middenpositie. De sociaal kulturele centra trekken duidelijk minder publiek. De 'overige ruimten' (waaronder de hal van een raadhuis, stadskantoor, trouwzaal of een gymzaal) doen het ook goed: Bloemendaal (Muzenforum) onder meer trekt veel mensen. Gaan de gratis concerten eraf (bij de sociaal kulturele centra loopt het aantal terug van 198 naar 87), dan wordt het verband minder sterk. Dat wil zeggen: de bezoekerijfers bij de concertzalen dalen iets - de goed lopende concerten van het Rosa Spierhuis (gratis namelijk) vallen weg - en de bezoekerijfers van de sociaal kulturele centra lopen op. Echter, de konklusie dat er verband bestaat tussen akkommodatie en bezoekerijfers blijft overeind.

7agen wij in het vorige hoofdstuk dat het aantal concerten per regio nogal verschilde, de vraag is nu of dat ook voor de bezoekerijfers opgaat.

Regio								
Bezoek	Kop v. NH in %	Noord- Kenn. in %	West- Fries. in %	IJmond rond in %	A'dam in %	Zuid- Kenn. in %	Gooi in %	totaal in %
01- 40	31,4	33,0	10,6	34,0	34,2	16,2	04,7	22,9
41- 80	25,7	46,0	47,0	52,9	30,3	23,2	21,3	36,6
81-120	22,8	11,7	12,1	08,5	11,8	23,2	27,2	20,3

(zie vervolg)

Bezoek	Regio							totaal in %
	Kop v. NH in %	Noord- Kenn. in %	West- Fries. in %	IJmond rond in %	A'dam in %	Zuid- Kenn. in %	Gooi in %	
121 en meer	20,0	08,5	30,3	04,6	23,7	37,4	26,8	20,2
totaal conc.	35	94	66	153	76	99	127	650
gem. bez.	92,9	63,7	138,6	57,5	84,2	133,7	114,7	94,4
ontbr. w.	186							
chikwadraat	183,69							

Toch zijn er grote verschillen tussen de regio's te konstateren, alleen lopen die niet parallel met de aantallen concerten. Zo trekken de concerten in West-Friesland (66) gemiddeld liefst 138,6 bezoekers; de concerten van Joh. Messchaert in Hoorn en van de Westfrieze Munt in Enkhuizen doen het goed. Zuid-Kennemerland en in mindere mate het Gooi zien ook veel publiek (verhoudingsgewijs). Noord-Kennemerland (waar veel concerten gegeven worden) en de IJmond scoren laag. Rekenen wij bij de IJmond echter de gratis concerten niet mee (waardoor er 41 van de 151 concerten overblijven), dan lopen de publiekcijfers sterk op tot een gemiddeld nivo. Kortom: alleen Noord-Kennemerland loopt dan uit de pas, verrassend genoeg. Een verklaring kan zijn dat in deze regio twee organisaties hedendaagse klassieke muziek programmeren (de Werkgroep Hedendaagse Muziek uit Bergen en Provadja uit Alkmaar). Maar ook de koffieserie van Muziekkring Heerhugowaard en van Kontaktkring Graft-de Rijk, alsmede de middagconcerten in de Lutherse kerk in Alkmaar trekken minder mensen dan het gemiddelde.

BEZOEK EN ENTREEPRIJS

De gedachte leeft wel dat lage entreprijzen meer mensen zullen trekken en dat hoge entreprijzen mensen afschrikken. Zo eenvoudig blijkt het toch niet te liggen. Het hangt er vaak maar van af, maar laten wij eerst naar de cijfers kijken:

Bezoekaantal	Entreprijs				totaal in %
	gratis in %	f1-5 in %	f5-10 in %	f10/meer in %	
01- 40	30,6	07,7	25,7	14,0	22,7
41- 80	42,0	41,0	31,9	39,2	36,9
81-120	18,5	38,5	17,8	22,8	20,5

(zie vervolg)

Bezoekaantal	Entreprijs				totaal in %
	gratis in %	f1-5 in %	f5-10 in %	f10/meer in %	
121 en meer	08,9	12,8	24,6	24,0	19,9
totaal concerten	157	39	276	171	643
gem. bez. aantal ontbr. waarn. chikwadraat	64,7 193 41,29	97,2	107,7	98,0	94,0

Wat zeer in het oog springt zijn de lage bezoekcijfers bij de gratis concerten. Gratis concerten lijken gestraft te worden met weinig publiek. Wij weten echter inmiddels, dat achter die gratis concerten veel hedendaagse muziek steekt, alsmede het open podium voor beginnende musici van het Mosterdzaadje. Rekenen wij de gratis concerten niet mee, dan zijn de verschillen minder groot. De goedkope concerten trekken veelal tussen de 40 en 120 bezoekers.

Bij concerten tussen vijf en tien gulden liggen de bezoekeraantallen flink verspreid: zowel hoge als lage bezoekaantal. Duurdere concerten van meer dan een tientje (meestal de avondseries) kennen weinig heel lage bezoekaantallen en scores voor het overige iets boven het gemiddelde. Het zal duidelijk zijn, dat goedkoop niet persé meer publiek trekt. Andere factoren spelen daarin een belangrijke rol: naambekendheid, soort accommodatie, etc. Een nadere analyse van de gemiddelde bezoekcijfers bewijst dit. Splitsen wij de laatste kolom in 10 en 15 gulden en 15 gulden en meer, dan blijkt het bezoekaantal van de laatste sterk te stijgen (respektievelijk 87,2 en 133,5 bezoeken per concert). Boven de 15 gulden betreft het de concerten van internationale bekendheden in de betere concertaccommodaties. Het omgekeerde doet zich voor in de kategorie van 1 tot 5 gulden! De concerten tot f. 2,50 doen het juist beter, die boven dit bedrag (tot vijf gulden) juist beïndrukkend minder. De zeer goedkope concerten zijn evenwel van een ander gehalte: voor wat betreft gènre, musici en accommodatie.

BEZOEK EN SOORT ORGANISATIE

Tot slot willen wij nagaan of de organisatie achter het concertaanbod er iets toe doet.

Soort organisatie			
Bezoekaantal	beroepsorg. in %	vrijwill.org. in %	totaal in %
01- 40	29,5	21,0	22,9
41- 80	26,7	39,7	36,7
81-120	15,1	21,6	20,2
121 en meer	28,8	17,6	20,2
<hr/>			
totaal concerten	146	499	645
gem. bez. aantal	102,0	92,2	94,4
ontbrekende waarn.	191		
chikwadraat	18,02		

Er is van een verband sprake, maar dat is niet zo sterk, zeker als wij de gratis concerten buiten beschouwing laten. De verklaring voor dit feit is dat een deel van de vrijwilligersorganisaties qua muziekaanbod niet onderdoet voor beroepsorganisaties. Wat de tabel enigszins vertekent, is het gegeven dat een aantal professionele organisaties geen opgave van de publiksaantallen heeft gegeven. Mogelijk dat het verband dan sterker was geweest.

Wij kenden nog een andere indelingswijze van de organisaties naar honorering van de musici en programmering (ziebladzij 10):

Organisatienivo					
Bezoekaantal	1e nivo in %	2e nivo in %	3e nivo in %	4e nivo in %	totaal in %
01- 40	16,9	20,8	27,8	42,0	22,9
41- 80	25,4	39,3	55,6	58,0	36,6
81-120	21,3	32,8	11,1	-	20,3
121 en meer	36,4	07,1	05,6	-	20,2
<hr/>					
totaal conc.	319	183	36	112	650
gem. bez. aantal	124,4	76,8	67,8	46,5	94,5
ontbr. waarn.	186				
chikwadraat	174,24				

Deze indeling van organisaties 'doet het veel beter'. Organisaties die ensembles of solisten normaal honoreren (hun programma meestal samenstellen in overleg met het Nederlands Impresariaat), trekken duidelijk

meer publiek dan organisaties die met jonge, regionaal bekende musici werken, optredend tegen een soort onkostenvergoeding (2e nivo). Incidentele concerten (3e nivo) scoren het laagst.

Trekken wij de gratis concerten eraf, dan loopt nivo vier leeg: het Mosterdzaadje. Het totaalbeeld blijft verder hetzelfde.

KONKLUSIES

Allereerst is vermeldenswaard, dat gemiddeld rond de 94 mensen een kamerconcert bezoeken. De spreiding echter is groot. Zo trekt ruim 15% van de concerten rond de 30 mensen, 35% rond de 60 bezoekers, 20% rond de 100 mensen en 20% duidelijk meer dan 121 mensen. Dit betekent, dat 60% van alle concerten duidelijk weinig tot zeer weinig publiek trekt. Interessant is voorts, dat per seizoen de kamermuziek in Noord-Holland 40.000 bezoeken (en niet bezoekers, tussen twee haakjes) kent.

Bezoekcijfers hangen duidelijk samen met de naambekendheid, het soort ensemble en het te spelen repertoire. Een bekend(e) ensemble/solist, een pianist(e) - al dan niet in ensembleverband - of een ensemble van strijkers dat een klassiek-romantisch repertoire speelt, trekt **grosso modo** meer publiek dan een onbekender ensemble waar (een) zanger(s) van deel uitmaakt/-maken of waar harp of gitaar centraal staat, of dat een eigentijds repertoire speelt.

Sterk bepalend is ook de **akkommodatie**. Een op de muziek 'toegesneden' ruimte doet het beter dan een kerk of sociaal cultureel centrum. Hoewel veel concerten in kerken plaats vinden, trekken zij niet een evenredig aantal bezoekers.

Dat kamermuziek geassocieerd wordt met koffieconcerten is, gelet op de cijfers, niet vreemd. Zij trekken ten opzichte van de andere tijdstippen (en vooral ten opzichte van de zaterdagavond, verrassend genoeg) meer publiek. Zijn de liefhebbers van kamermuziek op de zaterdagavond met andere dingen bezig?

Opvallend is wel dat een deel van de vrijwilligersorganisaties met een muziekaanbod komt, dat niet onderdoet voor wat door de schouwburg- of concertzaaldirekteuren wordt gepresenteerd (en in een aantal gevallen deze zelfs overtreft). Die organisaties werken in de regel samen met het Nederlands Impresariaat. Duidelijk is ook, dat vooral organisaties op het tweede en zeker op het derde nivo en altijd nog 40% van alle concerten op nivo 1 weinig tot zeer weinig publiek trekken.

Ten aanzien van de invloed van de entreprijs kan worden gesteld, dat deze een bijkomende faktor is. Haar uitwerking is dan ook niet eenduidig. Minder technisch gesteld komt het erop neer, dat bij een hoog gekwalificeerd aanbod (van naam) in een goede entourage een flinke prijs geen hinderpaal behoeft te zijn. Dat kan het wel zijn in andere situaties, met name van minder bekende ensembles in een minder geschikte akkommodatie. In economische termen gesteld: een **goed** produkt dient zijn prijs te hebben ('akties' daar gelaten); een lagere prijs kan wel eens schadelijk zijn. Een **goedlopend** produkt kan een hogere prijs heb-

ben of men mikt op omzetvergroting (meer mensen in de zaal tegen een redelijke prijs). Een **minder gangbaar** produkt hoeft zeker niet beter te gaan lopen door lage prijzen. Het kan de mensen ook weghouden. Op een ander vlak (publiciteit) zal een extra inspanning moeten worden geleverd. Alleen een **minder** produkt (kwalitatief gesproken) zal een lage prijs op den duur rechtvaardigen. De mensen voelen zich dan niet bekocht en zullen nogmaals kopen.

Tot slot: het vorenstaande betreft het gemiddelde beeld, in zekere zin een abstraktie. Hooguit kan uit bovenstaande worden opgemaakt, dat een aantal factoren (als naambekendheid, akkommodatie en organisatie) gunstig kunnen bijdragen. En omgekeerd: dat minder bekende ensembles, minder geschikte ruimten en zwakke organisaties in ongunstige zin uitwerken op de publieksomvang.

De wens van een aantal organisatoren om 'duurdere' ensembles te kunnen programmeren is dus wel verklaarbaar: het levert meer publiek op. Het vraagt echter ook meer van de organisatie; die zal met de vrijwilligers 'professioneler' moeten draaien, over een geschikte akkommodatie moeten beschikken en de publiciteit moeten verbeteren. Dat geldt dan met name voor organisaties van het tweede of derde nivo, die met andere meer regionaal bekende of jonge musici werken.

HOOFDSTUK V: DOELSTELLING EN PROGRAMMERING

Is in de vorige hoofdstukken vooral aan de hand van de 'kale' cijfers tegen de concerten en het concertbezoek aangekeken in de verwachting, dat zich de nodige samenhangen zouden voordoen, in dit hoofdstuk zal meer per organisatie naar het kamermuziekgebeuren worden gekeken. Wat hebben organisatoren voor met concerten? Wat willen zij en wat voor programma willen zij brengen? Dat zijn de vragen, die in dit hoofdstuk centraal staan.

DOEL VAN HET PROGRAMMA

Overeenkomstig de indeling van organisatoren in vier nivo's (op basis van de kwaliteit van de programmering en de betaling van de ensembles) willen wij hier nader ingaan op wat de organisatoren voorstaan met de concerten.

De beantwoording van de vraag naar de doelstelling leverde verschillende soorten antwoorden op. Een aantal organisatoren van 'categorie één' legt het aksent op het leveren van een bepaald **muziekaanbod**: 'het brengen van klassieke muziek, als enige in Schagen' (de Kulturele Aktiviteiten Stichting), 'het brengen van goede muziek van ook weinig uitgevoerde komposities uit de 17e - 19e eeuw' (Messchaert, Hoorn), 'het hele kamermuziekgebied in de konventionele zin' (Alkmaarse kamermuziekvereniging) 'een gevarieerd programma met artiesten van nivo' (Muzenforum Bloemendaal), 'goede klassieke muziek, gevarieerd naar te bespelen instrumenten' (Werkgroep Muziek Bennebroek), 'niet te modern, gevarieerd' (Muziekkring Heerhugowaard) of 'niet te modern, met name strijkkwartetten' (Kunst aan de Dijk, Kortenhoef). Veel gebezigde begrippen zijn: concerten van allure, van nivo of 'hoog nivo', dat zowel het artistieke peil betreft als een enkele maal het sociale nivo.

Een andere gebezigde steekterm heeft betrekking op het **soort publiek** dat men wil bereiken: termen als een groot publiek, voor alle leeftijden, ook geschikt voor jongeren en een zo breed mogelijk publiek, maar ook 'met inachtnaam van de abonenthouders'. Anderen brengen 'liever klassiek en soms ook vernieuwend, al vraagt het publiek meer populaire muziek' (zoals Jisp). Met enkele andere organisatoren willen zij het publiek dus iets leren. Een bijzondere categorie vormen de organisaties die jonge professionele spelers een kans willen bieden: de West Friesche Munt (voor strijkinstrumenten) alsmede de Stichting Concerten Noord-Holland, Kunstkring Hilversum en de Stadhuisconcerten in Naarden, bij wie dat een neven doel vormt.

Apart dienen te worden genoemd de Werkgroep Hedendaagse Muziek in Bergen, die de hedendaagse klassieke muziek wil bevorderen, en het Rosa Spierhuis, dat 'zowel een boeiend programma voor bewoners wil brengen, opdat zij contact houden met de nieuwe optredende generatie, alsook een kultureel centrum voor de regio wil zijn'.

Bij professionele organisaties ligt de nadruk op een veelzijdig aanbod of een zo breed mogelijk scala, rekening houdend met het publiek of met enkele 'publiekstrekkingen' ('t Spant) op hoog nivo. Als bijzonder zijn aan te merken Provadja Alkmaar, die jonge talentvolle musici eigentijdse muziek op hoog nivo ten gehore wil laten brengen (alhoewel die musici te weinig in dit repertoire zijn 'ingevoerd'), voorts Bfo-studio in Hilversum, die promotie van de serieuze Nederlandse muziek voorstaat en tenslotte de Stichting Organisatie Oude Muziek, die de concerten van de COMU in het Muiderslot voortzet.

Bij organisaties op het tweede nivo zijn de doelstellingen over het algemeen wat lager gesteld. De voorkeur gaat uit naar beginnende, jonge musici of musici uit de eigen regio. 'Voor weinig geld in de eigen omgeving een goed concert bieden' (Dorpsraad Duivendrecht) geeft het minder pretentieuze precies aan. Sommigen streven wel naar een zo hoog mogelijke kwaliteit en diversiteit (KCB in Bergen, Kontaktkring, Graft de Rijp, Hippolytuskerk, Culturele Kring Wieringen), maar vanwege de beperkte middelen stuit de realisatie op problemen. Bij vele organisatoren ligt de nadruk op een gevarieerd of soms 'gemengd' programma, in een aantal gevallen ook bedoeld voor jongeren, wat overigens maar ten dele lukt (het Centrum Kreativiteitsontwikkeling Uithoorn) of voor ouderen en eens per jaar voor kinderen (BOOG Blaricum).

Voor wat betreft de doelstelling sprongen er tussen uit de Frans Hals concerten ('beoogt een verandering in de toehoorder') via een 'historisch verantwoorde uitvoeringspraktijk', de Waalse Kerk die concerten organiseert die in de ambiance van deze kerk passen en de Muselaer, die volksmuziek en oude muziek brengt. Tot slot twee organisatoren van zomerconcerten: de Concertcommissie Schoorl ('ruim gespreide keuzemogelijkheden' met orgel, koor en kamermuziek) en De Velser Gemeenschap, die de toeristen 'behalve een mooie omgeving ook een kulturele middag wil bezorgen'.

Organisatoren in de derde categorie organiseren vaak naast andere kulturele evenementen incidenteel een kamermuziekconcert. Een dergelijk concert maakt dus deel uit van een bredere kulturele doelstelling of, in een aantal gevallen, om 'belangstelling voor de kerk en bijruimten te behouden' (Nederlands Hervormde Kerk Edam) of om 'de instandhouding van de twee monumentale kerkorgels te realiseren' (Uitgeest). Een paar organisatoren (in Wieringerwerf en Grootchermer onder andere) wijzen op hun excentrische ligging en het belang ook daar goede muziek te brengen.

Tot slot geldt als 'bijzondere categorie' het Mosterdzaadje uit Santpoort, dat een podium wil bieden voor uitvoerenden, die zelf bepalen wat zij spelen. Men wil tevens de eigentijdse muziek ondersteunen.

De geënquêteerden zijn vervolgens gevraagd hun programmering te typeren aan de hand van enkele steekwoorden.

Programma- typering	Soort organisatie		2e nivo	3e nivo	4e nivo	totaal
	1e nivo vrijw.	profess.				
populair	-	1	1	3	-	5
elk wat wils	5	4	6	12	-	27
klassiek	16	4	18	10	1	49
elitair	2	-	2	-	-	4
vernieuwend	5	2	4	2	1	14
geen antwoord	-	4	-	-	-	6

De meeste organisatoren kozen voor 'klassiek' (betrekking hebbend op de muziek zelf), het meest neutrale antwoord ook. Opvallend is het afwijkende beantwoordingspatroon van de derde soort organisaties. Die kiezen voor het merendeel voor 'elk wat wils'. Gelet op hun brede culturele doelstelling (naast andere) is dat niet vreemd. 'Vernieuwend', te interpreteren als hedendaagse klassieke muziek, scoort als 'muziek-antwoord' duidelijk het laagst. De minst populaire antwoordcategorie was 'elitair', op de voet gevolgd door 'populair'. Dit begrippenpaar was duidelijk niet in trek, waarschijnlijk vanwege de negatieve bijbetekenissen. Alleen het Rosa Spierhuis, de Stadhuisconcerten Naarden, de Vereniging Zomeropera uit Hilversum en de Lutherse Kerk in Alkmaar geven via het aankruisen van 'klassiek' en 'elitair' aan, dat kamermuziek een bijzonderheid is en een geoefend oor verondersteld, ofwel: voor een bepaalde kring van kenners bestemd is. Althans, zo vertalen wij dit antwoord.

Doelstellingen zijn mooi, maar wat zijn de **hinderpalen**? Het zijn met name de vrijwilligersorganisaties - de helft van hen - die problemen ervaren, althans die formuleren! Een paar organisaties uit de eerste categorie geeft de spanning aan tussen de meer populaire vraag van het publiek (Jisp), het 'traditionele publiek' (Naarden) en de wens van de organisatie om klassieke of vernieuwende muziek te programmeren: 'één stap meer doen dan het publiek' (Koepelkerk). Ook de accommodatie geeft problemen: beperkt aantal zitplaatsen (Muzenforum), een te kleine zaal (Bennebroek), geen goede concertzaal (Kunstkring Hilversum), matige accommodatie (Uithoorn) of het gegeven, dat concerten op verschillende plaatsen moeten worden georganiseerd (Haarlemmermeer). Konkurrentie met Kolhorn (Schagen) wordt genoemd, naast een aantal maal de beperkte financiële middelen.

De laatste klacht komt veelvuldig voor bij organisaties op het tweede nivo. Een aantal keer wordt gesteld, dat landelijk bekende musici soms te duur zijn, de honoraria te hoog of de moderne werken moeilijk uitvoerbaar zijn vanwege Bumarechten (Waalse Kerk). Een aantal organisaties in de derde categorie bezigt woorden als 'moeizaam', 'beperkte mogelijkheden' en 'het gaat net'.

PROGRAMMAWENSEN

In de praktijk blijft gewoonlijk het nodige te wensen over. Gevraagd is welke plannen of ideeën zijn blijven liggen, welke concerten men graag zou brengen (en waarom die plannen nog niet gerealiseerd zijn).

In categorie één zijn er vrijwilligersorganisaties die meer concerten willen organiseren (Heerhugowaard), of meer concerten maar dan over meerdere plaatsen gespreid (Stichting Concerten Noord-Holland / Mioch) om de kosten te drukken, of meer concerten in iedere woonkern, zodat daar een echte serie ontstaat en hogere bezoekersaantallen (Haarlemmermeer). Een aantal organisaties wil grotere ensembles in de avondserie: Messchaert, Hoorn, Castricum, Heemskerk (koren, kamerorkesten; akoestiek van de zaal is echter ongeschikt), of grotere produkties (experimenteel muziektheater, Werkgroep Hedendaagse Muziek Bergen) of enkele publiekstreckende musici (Kunstkring Hilversum, Jisp). Kunst aan de Dijk in Kortenhoeft vult in: Schönberg Ensemble, Orlandokwartet en Jaap van Zweden. Werkgroep Muziek Bennebroek zou graag recitals (met piano) willen organiseren, maar stuit op het probleem van de huur van een concertvleugel. In Schagen speelt hetzelfde.

Bijzondere wensen waren nog het organiseren van speciale komponistenconcerten met solorecitals - van bijvoorbeeld Reger - (West Friesche Munt) of meer concerten ter promotie van '31 toonsmuziek' (Huygens Fokker). Een aanbeveling zou het idee van de Culturele Werkgroep Castricum kunnen zijn: 'nieuwe avondseries zouden twee jaar de kans moeten krijgen door een hogere garantie van de overheid'. Een taak van de provincie?

Bij de concert- en theaterzalen geeft het Cultureel Centrum Amstelveen aan weer te starten met vijf avondconcerten en zes tot acht koffieconcerten en De Vest met koffieconcerten. De Koepelkerk in Purmerend zou meer uitvoeringen van hedendaagse komponisten willen brengen, maar dan zal de interesse van het Waterlandse publiek moeten veranderen. Provadja (Alkmaar) wenst meer concerten van grotere kamermuziekensembles om beter in te spelen op de nieuwe oogst van eigentijdse komposities (Schönberg Ensemble onder andere) of projekten rond een bepaalde komponist of stijlperiode. Bfo (Hilversum) zou series willen organiseren op alle daarvoor in aanmerking komende podia in Noord-Holland als daar geld voor was. Stichting Organisatie oude Muziek wil iets dergelijks voor de oude muziek (WVC moet daartoe het sein nog op groen zetten).

In categorie twee wil ook menig organisator 'concerten van hoog nivo' gaan organiseren, maar onvoldoende subsidie weerhoudt hen (Hippolytus-hoef, Weesp). Genoemd worden: een goed strijkkwartet (Graft de Rijp), Ronald Brautigam en Christiaan Bor, Lenny Kuhr en harpensemble (behalve subsidie verder niets bijzonders nodig, Duivendrecht), eigentijds en kamerkoren (Uithoorn), kameropera en meer concerten met piano (maar geen geld voor een vleugel, Landsmeer) en iets meer gitaar, meer populair en meer gerenommeerd, bijvoorbeeld het Nederlands Kamerkoor (Heiloo). Maar - zoals zo vaak - gaan veel wensen de financiële draagkracht te boven.

De Bergerie zou kleine ensembles met oude muziek willen programmeren, de KCB uit Bergen zou voorts een podium voor aankomende musici willen

kreëren. Sponsoring en een eigen concertvleugel zijn hiervoor wenselijk. De Waalse Kerk in Haarlem en het Oude Slot in Heemstede zouden een modern repertoire willen brengen, laatstgenoemde in combinatie met tentoonstellingen. De belangstelling daarvoor zou eerst onderzocht moeten worden, zo voegt het Oude Slot hier wel aan toe.

Tot slot wil de Zomeropera (Hilversum) een Haydnfestival (kamermuziek) organiseren. Subsidie en wilskracht zijn hiervoor nodig, zo voegen zij toe.

Samengevat komt het in grote lijnen neer op de wens bekendere namen te kontrakteren, ook vaak grotere ensembles (kamerkoor, kamerorkest). Onvoldoende subsidie verhindert dit in de regel, volgens de organisatoren. Met andere woorden: het ontbreekt aan de financiële middelen.

In de derde categorie doen deze wensen en problemen zich eveneens voor (Dirkshorn, Wieringermeer, Culturele Commissie en Oude Ursulakerk, allebei in Warmenhuizen, West Fries Museum, Culturele Kring Bennebroek). In Akersloot dient eerst nog een stichting te worden opgericht en gemeentelijk subsidie te worden aangevraagd, alvorens goede solisten, jeugdstrikkwartet en concerten van eindexamenleerlingen van het conservatorium te programmeren zijn. Organisatoren die gebruik maken van kerkgebouwen zouden wel iets meer om of naast het orgel willen doen, zoals Aardswoud (Ibachorgel met harpensemble en Amsterdamse Cantory), Uitgeest en Edam. Naast voortzetting van de huidige volks- en kamermuziekconcerten wil In de Muselaer (Alkmaar) concerten met oude muziek elders gaan organiseren en een serie Bachcantates met historische instrumenten. Hier en daar vraagt men om meer 'know how' of meer informatie.

INFORMATIEVERGARING

Met een bepaald idee of doel voor ogen, zal men zich oriënteren op het aanbod van musici en ensembles. Bij wie doet men dat?

Informanten	Soort organisatie					totaal
	1e nivo vrijw.	profess.	2e nivo	3e nivo	4e nivo	
Ned. Impres.	16	9	6	0	-	
andere tussenpers.	10	8	3	4	-	
via musici	9	6	21	11	1	
kring van kenners	7	3	13	3	1	
persoonlijk contact	11	3	16	17	-	
via media	4	2	9	4	-	
aantal organis.	20	11	17	19	1	68

Wederom blijkt dat er tussen de soorten organisatoren ook op dit punt de nodige verschillen bestaan. Ligt het hoofdaksent bij organisaties

van het eerste nivo bij het Nederlands Impresariaat (waarover hieronder meer) en andere tussenpersonen, bij de overige organisaties wint men zijn informatie allereerst in bij de musici zelf - uit de eigen plaats of regio - en/of via persoonlijke kontakten of naaste kenners. Bij de incidentele organisatoren (nivo drie) ligt het aksent duidelijk op de persoonlijk bekende informanten. Bij organisatoren die geregelder kamermuziek brengen (nivo twee) informeert men vooral bij de musici zelf. Interessant is nog dat de vrijwillige organisaties van het eerste nivo meer 'leunen' op hun persoonlijke kontakten dan de professionele organisaties.

Gevraagd naar de waardering van het informatieaanbod, kaarten sommige organisaties van nivo één aan, dat de informatiestroom overstelpend en ongeordend is: 'je moet eens weten welke stapel er in de loop van het seizoen binnenkomt!' ('t Spant). 'Veel musici sturen eigen folders: een overstelpend aanbod. De informatie van het Nederlands Impresariaat is adequaat' (de Boerderij Huizen). Theater en Muziek (Velsen) stelt ook meer koördinatie voor (zoals bijvoorbeeld het Theaternetwerk): 'breng meer lijn in het aanbod, want niet iedereen binnen het theater heeft verstand van alle g nres.' Culturele Werkgroep Castricum vraagt om een centraal aanbod door een niet belanghebbend non-profit instituut. De West Friese Munt zag het liefst de informatie van de musici zelf in een boekje gebundeld.

Vrijwilligersorganisaties van het tweede nivo ervaren een gebrek aan informatie, wens en kontakten met pas afgestudeerden (Graft de Rijp) of informatie van de Culturele Raad Noordholland over 'groepen, die wel eens bij ons zouden willen musiceren' (Noord Scharwoude), 'een lijst waarop jonge musici zich kunnen aanmelden' (Schoorl). Een andere suggestie is het organiseren van 'voorspeelmiddagen van ensembles voor de kleinere centra'. Daar staat tegenover, dat anderen met 'te veel aanbod' zitten (vier keer genoemd) of met een aanbod dat 'nogal elitair' is (Schellinkhout).

In categorie drie slaat de beantwoording om in 'te weinig aanbod'; een aanbod, let wel, van 'amateurs en gratis optredende ensembles' en 'beroepsensembles'. Velen kunnen de laatste niet bekostigen en zijn dan verstoken van alle informatie. Een centraal overzicht is daarom wenselijk, wordt van diverse kanten gemeld. 'Een soort databank van ensembles van klein tot groot' (Groot Schermer), 'een soort impresariaat voor musici uit de regio; conservatoria zouden hierin een rol kunnen spelen' (Akersloot). Dat overzicht zal van 'betaalbare ensembles' of musici dienen te zijn, het impresariaat is te duur, zo melden velen.

Kortom: organisaties van het eerste nivo worden overstelpt met informatie, terwijl organisaties die op het tweede of derde nivo kamermuziek brengen, eerder informatie te kort hebben. Dan gaat het met name om de goedkopere aanbiedingen en niet om de voor hen dure aanbiedingen van impresariaten. Verschillende ideeën zijn in dit verband op tafel gekomen omtrent de informatievoorziening van wat wij 'het tweede circuit' noemen.

HET NEDERLANDS IMPRESARIAAT

Organisaties van het eerste nivo - Kolhorn, Stichting Huygens Fokkens en Grootebroek (Mioch) daargelaten - betrekken de ensembles in de regel van het Nederlands Impresariaat. Dat is een door het ministerie van WVC gesubsidieerde, landelijk werkende bemiddelingsinstelling tussen beroepsmusici en organisatoren van podia voor kamermuziek. De taak van dit impresariaat is onder meer het stimuleren van kamermuziekuitvoeringen via het toekennen van subsidies aan organisatoren bij het afnemen van een serie ensembles. Op die wijze wil het Impresariaat de markt in stand houden en uitbreiden. Men werkt niet konkurrentievervalsend, maar marktvergroterend: zonder subsidie zou er geen afname zijn, zo wordt gesteld. Te besteden is nu f. 850.000; een verhoging ten opzichte van een paar jaar geleden met f. 400.000. Dit bedrag is voor 90% besteed aan de verbetering van de honoraria van de musici. Men gaat in zee met organisatoren die minimaal vijf tot zes concerten willen geven, een gevarieerd programma willen brengen (voor wat betreft soort ensemble en te spelen werken), voor een algemeen publiek dat f. 7,50 tot f. 10,00 betaalt. Een criterium voor een goed lopende serie is dat 70% van de zaal gevuld dient te zijn.

De directeur van het Nederlands Impresariaat, de heer J. van Waveren, en medewerkster T. de Swart wezen in een gesprek met ons op het belang van een goede 'individuele toesnijding' van de te besteden subsidiegelden. De hoogte van het subsidie hangt mede af van de visie en inzet van de organisator om van de serie iets te maken (zoals in Jisp en Enkhuizen, West Friesche Munt). Een beginnend organisator of een nieuwe serie krijgt drie jaar een 'injectie' om de kamermuziek (weer) goed op poten te zetten in een plaats, waar een publiek voor deze muziek moet zijn. In Hoorn (Joh. Messchaert) is dat gelukt. In Zaandam gebeurt dit momenteel en in de Haarlemmermeer lukt het niet om een publiek op te bouwen vanwege de spreiding van de vertoningsplaatsen en de niet zo beste accommodaties. Het ontbreekt in feite aan één goede zaal.

Samengevat stelt Van Waveren, dat het Impresariaat veel waarde hecht aan de 'vent' achter de organisatie: er moet iemand (een man of vrouw) zijn met creativiteit en veel energie, die een goedlopende serie kan opbouwen.

Van Waveren bevestigt de door ons gevonden praktijk van twee circuits: het eerste van de professioneel opgezette series en het tweede, dat als kweekvijver kan dienen, beginnende musici een kans biedt of waar muziek een nevenfunctie is van een kerkgebouw bijvoorbeeld. Het tweede circuit werkt niet als een reguliere markt (of soms daaronder). Daar ligt geen taak voor het Nederlands Impresariaat, volgens Van Waveren. De organisatoren uit dit circuit vinden op hun beurt dat het Impresariaat te duur is. Een enkeling benadrukt het belang van 'zelfwerkzaamheid' in dezen (noodgedwongen waarschijnlijk).

In de enquête is ook gevraagd naar de ervaringen met het Nederlands Impresariaat. Van een aantal kanten kwam kritiek. 'Het Nederlands Impresariaat maakt soms kleine, maar hinderlijke foutjes: niet tijdig doorgeven van programmawijzigingen, etc.' (Bloemendaal), 'schiet incidenteel te kort' (Kunstkring Hilversum), 'gemaakte afspraken worden

niet altijd nagekomen' (Bennebroek) of 'duurt lang voor de zaak rond is' (Schagen). De Culturele Werkgroep Castricum en Theater en Muziek (Velsen) zouden willen, dat het Impresariaat meer aan publieksbegeleiding deed, met name ten behoeve van de informatieverstrekking aan het publiek ('t Spant); foto's en concertprogramma's sneller aanleveren (Huizen).

Naast deze kritiek en suggesties, melden enkelen dat bemiddeling via het Impresariaat duurder uitpakt dan rechtstreeks contact opnemen met musici zelf. De Stichting Organisatie Oude Muziek heeft geen goede ervaring met impresariaten; zij zijn zelf veel beter thuis in de wereld van de oude muziek. Zij zijn dan ook zelf organisatoren, welke onder meer in het Muiderslot, maar ook elders concerten (met oude muziek) onderbrengen.

Konklusie: in het kamermuziekaanbod speelt het Nederlands Impresariaat een centrale rol. Maar dan wel voor het zogenoemde eerste circuit. Daarvoor maakt zij (vanwege de gesubsidieerde prijzen) een markt mede mogelijk. Zij, die daarop niet figureren, hebben moeilijkheden met het vinden of structureren en beoordelen van de informatie over aanbod van goedkopere ensembles.

KONKLUSIES

In dit hoofdstuk hebben wij per organisatie gekeken wat men met het programma voor heeft en hoe men programmeert.

Organisatoren van het eerste nivo legden de nadruk meer op het brengen van klassieke muziek, kamermuziek, een gevarieerd klassiek programma 'op nivo' voor een breed publiek, een enkele keer een beetje in weerwil van het publiek dat een populairdere keuze wil. Daarnaast was er een aantal organisaties met bijzondere doelstellingen. Een viertal wilde jonge professionele spelers een kans bieden en een tweetal de eigentijdse muziek.

Organisaties op het tweede nivo stellen hun doelstellingen meestal wat lager. Een voorkeur gaat uit naar beginnende musici of musici uit de eigen regio, of men legt de nadruk op een gevarieerd programma, dat voor allerlei mensen aantrekkelijk is. Opvallend is dat een aantal organisaties wel een zo hoog mogelijke kwaliteit nastreven, maar stuiten op geldgebrek. Zij zouden willen 'doorgroeien' naar nivo één. Ook hier troffen wij een aantal organisaties aan met bijzondere doelstellingen, zoals de Frans Halsconcerten, de Waalse Kerk en de Muselaer.

De organisatoren van het derde nivo hebben vaak een bredere culturele doelstelling, zoals instandhouding van een kerk of een orgel.

Wat de realisatie van doelstellingen in de weg staat, bleek in een aantal gevallen de akkommodatie te zijn (te klein of 'matig'), ook de concurrentie van andere podia in de buurt (in de Kop en het Gooi) en financiële problemen. Met name in categorie twee en zeker in categorie drie speelde dat.

Programmawensen waren er genoeg. Naast meer concerten bleken de nodige organisaties **grotere ensembles** (onder meer kamerorkesten) te willen

programmeren, deels van eigentijdse 'signatuur' (Provadja, Hedendaagse Muziek, Bergen). Een aantal wensen stuitte af op vleugelhuurproblemen. Daarnaast bleken er bijzondere wensen te bestaan, waaronder die van de Bfo, die in Noord-Holland series Nederlandse muziek zou willen organiseren, en de STOOM, die dat voor oude muziek zou willen doen.

Een goede suggestie lijkt het idee van de Culturele Werkgroep Castricum te zijn: 'nieuwe avondseries zouden twee jaar de kans moeten krijgen door een hogere garantie van de overheid.' Met name een taak die ligt op provinciaal nivo, zo menen wij. In categorie twee gaan veel wensen ('concerten van hoog nivo' of Nederlands kamerkoor onder meer) - bij gebrek aan subsidie - de financiële draagkracht te boven. Daarnaast zijn er nog bijzondere wensen zoals het organiseren van een Haydnfestival (Zomeropera, Hilversum). Een bijzonderheid is ook dat 'In de Muselaer' concerten met oude muziek ook op andere plaatsen zou willen organiseren.

Organisaties van het eerste nivo betrekken hun informatie over professionele ensembles vooral van het Nederlands Impresariaat naast andere bronnen. De overige organisaties bij de musici - uit de eigen plaats of regio - zelf en via persoonlijke kontakten. Maar terwijl de sterkere organisaties overstelpt worden met informatie, ervaren de andere organisaties een informatietekort en dan met name over de voor hen betaalbare ensembles en niet de (voor hen) dure aanbiedingen van de impresariaten. Verschillende ideeën worden geopperd om het tekort aan informatie op te heffen, zoals een centraal overzicht of een databank van ensembles van groot tot klein en voorspeelmiddagen voor ensembles voor de kleinere centra. Men krijgt ook graag informatie van de Culturele Raad Noordholland. In ieder geval zou een gids of wegwijzer voor organisaties op het tweede nivo uitkomst kunnen bieden, zo denken wij.

In het kamermuziekaanbod speelt het Nederlands Impresariaat een centrale rol, maar dan wel voor het zogenoemde eerste circuit. Daarvoor maakt het Impresariaat vanwege de gesubsidieerde prijzen van de ensembles een 'concertmarkt' mede mogelijk. Men is pertinent tegen subsidiëring van het aanbod (de ensembles). Het Impresariaat subsidieert de vraag (de organisatoren). Zij hecht daarbij veel waarde aan de man of vrouw achter de organisatie, die met inzet en creativiteit een goede en goedlopende serie kan opbouwen.

Het Impresariaat ziet geen taak voor haar weggelegd ten aanzien van het 'tweede circuit' (van organisatoren van het tweede of derde nivo), omdat dit circuit niet als reguliere markt funktioneert. Dit circuit kan wel een 'kweekbakfunctie' hebben voor beginnende musici om ervaring op te doen.

Tot slot uitten verschillende organisatoren dat het Impresariaat - als het gaat om de informatieverschaffing over musici en programma, alsook publiciteitsmateriaal (met name foto's) - beter en sneller werk zou moeten afleveren.

En dat brengt ons bij het volgende hoofdstuk over publiek en publiciteit.

HOOFDSTUK VI: PUBLIEKSBENADERING EN ZAALBEZETTING

In dit hoofdstuk zullen wij met name ingaan op publieksbenadering en publieksbereik c.q. aantal mensen in de zaal. Aan de orde zullen komen een aantal opmerkingen vooraf over publiciteit, de door de verschillende soorten organisaties gevoerde publiciteit en onze konklusies ten aanzien van een meer gerichte publiciteit. Vervolgens wordt kort aandacht besteed aan abonnementen en kortingen op de entreprijs. Tot slot komt de zaalbezetting aan bod. Via een indeling in drieën (meer dan 70%, 70 tot 50% en minder dan 50%) worden de organisaties gerangschikt. De kwaliteit, toegankelijkheid en bereikbaarheid van de accommodatie worden in het kort behandeld.

ENKELE OPMERKINGEN OVER PUBLICITEIT

Cruciaal voor organisatoren van (kamer)muziekconcerten is het bereiken van het publiek, beter gezegd: het potentieel geïnteresseerde publiek. De mogelijk geïnteresseerden in kamermuziek (of klassieke muziek in het algemeen) zullen op de hoogte moeten worden gebracht en overgehaald daadwerkelijk te komen. Informatie sec is onvoldoende. Informatie dient - onder meer - te inspireren, te motiveren, te activeren en te bevestigen (dat wat men zich voorneemt, goed is). Informatie dient ook **gericht** te zijn, een bepaald publiek aan te spreken, dat geïnteresseerd is in klassieke muziek.

In de presentatie zal men moeten inspelen op de beleving van muziek en een verwachting dienen te kreëren die daarop aansluit. In publiciteit dient men een te verwachten beleving te schetsen op grond waarvan het publiek wil komen. Voor die publicitaire opgave staat een organisator. Bij het aanspreken van een te omschrijven publieksgroep zal de informatie zowel naar inhoud als vorm passend dienen te zijn. De informatie zal dus ook juist van toon dienen te zijn ten aanzien van de muziek, de muzikale ervaring en beleving en het soort publiek. Kortom: de informatie dient 'op nivo' te zijn.

Publiciteit is gebonden aan een serie praktische 'mitsen':

- de beoogde doelgroep dient de publiciteit onder ogen te krijgen (het punt van de verspreiding, de toegang tot de verschillende media en de juiste keuze daaruit),
- dat publiek dient de publiciteit ook op te nemen (op grond van eerdere ervaringen),
- het gepresenteerde muziekaanbod dient ook werkelijk aantrekkelijk te zijn (van kwaliteit en bekendheid onder meer),
- de prijs dient navenant te zijn (value for money),
- de kaartjes goed verkrijgbaar
- en de accommodatie geschikt voor muziek, publieksvriendelijk en goed bereikbaar.

In dit hoofdstuk zullen wij slechts ingaan op de gehanteerde middelen, de beoogde doelgroep, de gehanteerde prijzen en kortingen en de accommodatie.

PUBLICITEIT

Organisaties van het eerste nivo

In het onderzoek hebben wij gevraagd op welke wijze men het programma voor het hele seizoen bekend maakte. Vrijwilligersorganisaties van het eerste nivo geven - op Kolhorn na - een **jaarfolder** uit, die veelal aan leden, donateurs en vaste klanten wordt rondgestuurd en soms huis aan huis verspreid. De oplagen lopen uiteen van 200 (Hilversumse Kring) tot 5000 (Muzenforum Bloemendaal). Stichting Huygens-Fokker laat de verspreiding van het seizoensprogramma via het Teylersmuseum lopen. In Hoorn staat het seizoensprogramma van Joh. Messchaert in de schouwbουργkrant. In Heerhugowaard bereikt men het publiek via een gezamenlijk 'uitblad' (in samenwerking met het ontmoetingscentrum aldaar). In Castricum werkt men via een plaatselijke kunstmarkt en het Rosa Spierhuis te Laren via een open dag.

Voor de publiciteit per concert maakt meer dan de helft van de organisaties gebruik van een affiche, één derde werkt met strooibiljetten en vier van de 20 zowel met affiches als strooibiljetten. In veel gevallen verspreidt men affiches en/of folders via Openbare Bibliotheken en VVV's. Alleen Heerhugowaard en de Stichting Huygens-Fokker plaatsen advertenties in kranten. Zes organisaties geven te kennen dat ze graag zouden willen adverteren. Alle organisaties geven het seizoensprogramma en de afzonderlijke concerten door aan de **pers**. Men hoopt op een wervende voorbespreking, liefst met foto, misschien een interview en zeker een opname in een kulturele agenda. Geld om zelf te adverteren is er meestal niet. Het opnemen van de berichten door de pers lukt niet altijd; een vaak geuite klacht is het niet of maar deels opnemen van de toegestuurde informatie.

Bijzonder is dat Kolhorn, de Westfriesche Munt (Enkhuizen), de Haarlemmermeer en het Rosa Spierhuis hun concerten laten omroepen in verschillende **radioprogramma's**. Diezelfde Westfriesche Munt benadert de circa 100 bezoekers telefonisch (!) met goede resultaten, zo meldt men. Aan 'direct mailing' doen de Werkgroep Hedendaagse Muziek, de Muziekring in Enkhuizen en het Rosa Spierhuis. Op de vraag wie men wil bereiken (welke publieksgroepen), antwoordt de overgrote meerderheid: 'allen, gemêleerd, jong en oud, zo breed mogelijk en iedereen'. Alleen de Kamermuziekvereniging Alkmaar, de Werkgroep Bergen, Messchaert in Hoorn (met betrekking tot de avondserie) en het Rosa Spierhuis antwoorden specifiek, namelijk 'gericht op muziek liefhebbers'. De laatste organisatie vermeldt nog 'ouderen die Amsterdam niet halen'. In de Haarlemmermeer ziet men ook graag 'mindergeschoolden' komen.

Opvallend mag heten, dat weinig tot niet nagegaan wordt of die publiciteit ook werkt, zeker niet systematisch. Vier organisaties merken in dit verband de afhankelijkheid van de schrijvende pers op. Slechts één

van hen is tevreden over de pers. In een paar gevallen informeert men informeel onder het publiek. Kunst aan de Dijk (Kortenhoef) enquêteert tijdens exposities. De Haarlemmermeer wil het adressenbestand van de affichemailing op effectiviteit gaan controleren. Ondanks verschillende pogingen meer bezoekers te trekken, kan Kunstkring Hilversum weinig verbetering bespeuren (naar men vermoedt vanwege series in de omgeving, gratis toegankelijke radioconcerten en concerten in Amsterdam).

Tot slot werft de helft van de vrijwilligersorganisaties gericht bij muziekscholen, conservatoria en instellingen voor kunstzinnige vorming. Opmerkelijk is de kanttekening van de Werkgroep Hedendaagse Muziek in Bergen: 'de ervaring heeft geleerd, dat juist de regionale muziekscholen geen of nauwelijks animo tonen. En gegeven de hardnekkigheid van dit feit, rijst de vraag of het onze taak is zulke bolwerken uit hun historische slaap te wekken.' Tot het bedrijfsleven richt zich tenslotte - wederom - de Westfriesche Munt via een folder met een nieuwjaarsgroet.

Organisaties van het tweede nivo

Hier geeft het merendeel (18 van de 24) organisaties een seizoenfolder uit. Acht van hen doen aan 'direct mailing' aan donateurs, belangstellenden en dergelijke. Vier verspreiden huis aan huis. De Bergerie doet beide. Een derde van de organisaties zet advertenties en vier hangen een seizoenaffiche op. In St. Pancras wordt reclame gemaakt via een kraampje op de braderie annex kunstmarkt.

Per concert komt een soortgelijk beeld naar voren als bij organisaties van het eerste nivo. Veelal affiches, minder vaak een folder (waaronder twee maal direct mailing), in een kwart van de gevallen een advertentie en vijf maal een aankondiging via de (lokale) omroep en in een enkel geval met een interview. Ook hier wordt in alle gevallen geprobeerd vooraankondigingen en vermeldingen in de kulturele agenda in de diverse dag- en weekbladen geplaatst te krijgen. Op dit punt doen zich in een aantal gevallen dezelfde klachten voor als eerder gemeld.

Een 'kulturele uitkrant' voor de regio zou uitkomst bieden (Graft de Rijk). Advertiseren (5x), vermelding via radio, personal mailing, betere kwaliteit van het publiciteitsmateriaal, professionele verspreiding van folders en een 'betere publiciteit' zijn zo de wensen die worden geuit. Kortom: in deze categorie worden meer wensen geuit dan in de eerste.

Op twee organisaties na richt iedereen zich op een breed publiek (1x op 'muziekpubliek' en 1x op donateurs en oudere bewoners van 't Gooi). Als bijzonder mag aangemerkt worden de werving op scholen voor een speciaal **kinderconcert** (BOOK, Blaricum). Voorts merkt de Zomeropera uit Hilversum op, dat zij een verschil konstateren in een publiek voor kamermuziek en een publiek voor opera's.

Acht organisaties zeggen te weten dat hun publiciteit werkt (evenwel zonder te melden of zij dat onderzocht hebben). Slechts één organisatie hield een enquête onder het publiek, vijf geven aan via informele gesprekken na te gaan of de publiciteit werkt. Eén meldt dat er een bestuurslid op een marketingburo werkt. Dat publiciteit in dagbladen

het beste werkt en een kranteartikel noodzakelijk is, geeft een aantal organisaties aan. Een van hen stelt dat affiches nauwelijks werken en veel werk betekenen. Uit ander onderzoek is inderdaad bekend, dat affiches een ondersteunende functie hebben, als 'reminder' van wat men al eerder wist. In die zin is het affiche ook belangrijk, maar minder als 'bekendmaker'. Muziekscholen, MPA's en conservatoria worden geregeld genoemd bij de vraag naar gerichte publiekswerving.

Overige organisaties

Over de publiciteit van de professionele organisaties (goed verzorgd) viel op, dat de kamermuziek in het overzicht van alle activiteiten wat wegviel en niet als zodanig duidelijk herkenbaar was. De publiciteit van organisatoren van incidentele concerten is niet geanalyseerd: die was veel minder systematisch. De publiciteit van het Mosterdzaadje (kategorie IV) kende geen jaarprogramma, wel een maandoverzicht met het oog op de ad hoc planning. Weinig geld voor publiciteit, veel plak- en knipwerk. Advertiser zou men graag willen.

KONKLUSIES

Een probleem voor meerdere organisaties is de benadering van de **pers**: de opname van informatie in de kolommen. Die voorpubliciteit is van groot belang. Slechts weinigen kunnen zich een advertentie veroorloven. Bij ons bestaat voorts de indruk, dat zeker in een aantal gevallen de publiciteit beter gericht zou kunnen worden op het in muziek geïnteresseerde publiek. Het zou zinvol kunnen zijn, als op het punt van de publieksbenadering meer kennis en kennisuitwisseling zou ontstaan, zo lijkt ons. Via publieksonderzoek (dat nu nog ontbreekt) zou meer aansluiting bij de verschillende publieksgroepen kunnen worden gevonden. Een juiste 'mix' van formele en informele publiciteit ('juist' verschilt naar tijd en plaats) is hier van belang: die van algemene kennisgeving en ruchtbaarheid en directe en/of persoonlijke benadering. Op de vraag of er ook een ander publiek te trekken valt, antwoordde men in Hippolytushoef: 'langs de deur gaan en een babbel maken.' Ook een meer directe benadering via de post (direct mailing) is ook een mogelijkheid.

Wat ons eveneens opviel was dat - althans in de beantwoording - maar weinig bleek van een gerichte werving, afgestemd op de mensen die in klassieke muziek geïnteresseerd zijn. Men zegt voor iedereen te programmeren, wat natuurlijk een fraai streven is, maar de vraag is of dit reëel is. In het algemeen is het zo, dat betaalde publiciteit (zoals ladderadvertenties, affiches en folders) en onbetaalde publiciteit (zoals recensies en vooraankondigingen) gericht zijn op een geroutineerd kunst- of muziekpubliek. In die publiciteit gaat men er in wezen van uit, dat de lezer weet wat de inhoud van het aanbod is. Met andere woorden: in de praktijk blijkt de meeste publiciteit enkel verstaanbaar voor wat wel genoemd wordt de 'overtuigde cultuurparticipanten'. Het is een hele kunst om die kring uit te breiden, te putten uit de zogenoemde 'sympatiserende non-participanten': zij die op zijn tijd wel van klassieke muziek houden, maar niet naar concerten gaan.

In het algemeen durven wij te stellen dat in de regel de kamermuziekorganisaties, gelet op de gebezigde publiciteitsmiddelen en de diffuse of vage doelstelling, het muziekpubliek nog onvoldoende bereiken, zeker de groep van de minder goed ingewijdenen. In 'Publiek voor Kamermuziek', een scriptie van F. van Erven Dorens (1986), wordt in grote lijnen een schets gegeven van een dergelijk publiek aan de hand van eerder onderzoek. Ongeveer 9 à 10% van de Nederlandse bevolking kan als liefhebber van klassieke muziek worden beschouwd. Van deze liefhebbers (ofwel de sympatiserende non-participanten) gaat zo'n 25% naar een koffieconcert en zo'n 10% naar een recital (ofwel de overtuigde participant). Dat is dus respectievelijk 2,5% en 1% van de Nederlandse bevolking. De koffieconcertbezoeker gaat gemiddeld 1,5x en de recitalbezoeker 3x per jaar, aldus J. van Lil en H. van Zurksun, Hilversum, 1983. Onderzoek onder concert-, opera- en operettebezoekers leverde op dat men gemiddeld drie maal per jaar ging (C. Eykman, 1981).

Die 2,5% van de bevolking, die 1,5 tot 3 maal per jaar naar kamermuziek gaat luisteren, bestaat voor het merendeel uit mensen van middelbare leeftijd, terwijl jongeren ondergerepresenteerd zijn. Terwijl de ouderen onder de liefhebbers van klassieke muziek oververtegenwoordigd zijn (meer dan de helft is ouder dan 50 jaar), komen zij onder het concertpubliek duidelijk in minder grote aantallen voor. Als men meer publiek wil werven, is het wel onder die categorie mensen: de **oudere muziekliefhebbers**. Vervolgens is het merendeel van het concertpubliek middelbaar of hoger opgeleid. Alleen onder de liefhebbers van populair klassieke muziek treft men een minderheid aan van mensen, die handenarbeid verrichten. Tenslotte is het milieu, waarin men opgroeit met klassieke muziek en waarin het niet ongewoon is een muziekinstrument te bespelen, van grote invloed op concertbezoek.

Kamermuziek is zelden tot de populair klassieke muziek te rekenen en geldt algemeen als moeilijker toegankelijk, hoewel met name de opkomst van de meer informele koffieconcerten dat beeld wat heeft bijgesteld. In Noord-Holland is inmiddels 32% van de kamermuziekconcerten een koffieconcert!

Bovenstaande typeringen kunnen met enige omzichtigheid worden gepast op kamermuziekpubliek. Let wel, uitzonderingen bevestigen de regel: vele academici houden niet van klassieke muziek en gaan nooit naar een concert. En er zijn ook arbeiders die van kamermuziek houden.

ABONNEMENTEN EN KORTINGEN

Is men eenmaal op de hoogte van een concert gebracht (en wil men er ook heen), dan doet onder meer de prijs van het kaartje er toe. Wij hebben daar eerder aandacht aan besteed in hoofdstuk IV. Onze konklusie luidde toen, dat een lage prijs niet persé meer bezoekers oplevert en een 'hoge' prijs (tien gulden of meer) niet in lagere bezoekersaantallen behoeft te resulteren. Het hangt er maar van af wat een organisatie biedt. Met andere woorden: wat de kwaliteit van het gebodene is, zowel van het muziekaanbod als de 'entourage'. Een 'speciale' prijs kan als een gunstige **bijkomende** faktor gelden. Met een abonnement ben je over het geheel genomen goedkoper uit. Voor de organisator is het

voordeel een min of meer vaste zaalbezetting: een geregelde bezoekersgroep. Het biedt bovendien een inkomstenbron bij het begin van het seizoen. Van de vervolginspanning - de publiciteit per concert - hangt bovendien minder af. Toevalligheden die eenmalig bezoek kunnen tegenwerken, wegen minder door. Een abbonementhouder zal gewoonlijk eerder komen. Hij/zij heeft immers al betaald.

Zou men vanwege de voordelen verwachten dat zeker de organisaties van het eerste nivo met abonnementen zouden werken, liefst tien organisaties doen dat toch niét. Bij de één vanwege de late programmering (het subsidie komt laat af; Schagen), anderen stoppen na een proef van een jaar vanwege 'te weinig resultaat' (Castricum) of vanwege 'de lege plaatsen die de abbonementhouders open laten, als zij verhinderd zijn' (West Friesche Munt). In de Haarlemmermeer maakt de spreiding van de concerten over diverse lokaties een abonnement onmogelijk. De concerten van Huygens-Fokker zijn inbegrepen in de toegangsprijs voor het Teylermuseum. De lage entreprijs (10 gulden) is voor Jisp de reden om geen abonnementen uit te geven. Kunst aan de Dijk werkt met **donateurs** en het Rosa Spierhuis met een vrijwillige jaarkontributie van belangstellenden. De toegang is verder gratis.

Professionele organisaties werken vaak met **keuzeabonnementen** uit het hele pakket (4x).

Organisaties op het tweede vlak bieden in meerderheid geen abonnementen aan (16 maal). Twee maal (Schoorl, Zomeropera) had men er nog niet aan gedacht, twee maal vanwege het extra werk (Groenendaal Heemstede, BOOK Blaricum) en drie keer vanwege de gratis toegang. 'Wij zijn geen theater' was het antwoord van Dorpsraad Duivendrecht. Ook het minder geregelde aanbod van specifieke kamermuziek naast andere muziek werd een enkele maal als reden opgegeven (Uithoorn). In de Waalse Kerk krijgen de abbonementhouders behalve korting ook een plaat kado! Wel wordt - drie maal - aangegeven, dat men met donateurs werkt die korting krijgen (evenveel als CJP'ers of 65+'ers, Schellinkhout). Vanwege het incidentele karakter van de concerten komen abonnementen niet voor in categorie drie.

Naast korting op een serie concerten kan korting op één concert worden gegeven. De bekendste variant is de CJP en de 65+ korting. Een aantal organisaties gaf geen korting omdat de toegangsprijs al zo laag was (Jisp, Hilversumse Kunstkring). De West Friesche Munt gaf korting aan leerlingen van de Rijksscholen Gemeenschap. In Castricum betalen kinderen tot twaalf jaar één gulden; in de Haarlemmermeer een CJP-prijs. Muziekkring Enkhuizen werkt met 'introducees': de abbonementhouders zijn daar 'leden'. Bij de Speeldoos uit Zaandam en de Boerderij te Huizen is de toegang tot 15 jaar gratis. Bij afname van 10 entreekaarten krijgt men in de Koepelkerk (Purmerend) een kaart gratis. Ook in categorie twee zijn organisaties die kinderen gratis toelaten (Uithoorn, Waalse Kerk Haarlem) of tegen gereduceerde prijs (Duivendrecht, Blaricum, Hyppolitusshoef, Bergerie, Heiloo, Schoorl). Ook in deze categorie geeft een aantal organisaties geen korting vanwege de al lage entreprijs, of men heeft de CJP- of 65+ korting afgeschaft (Waalse Kerk, Haarlem). Bijzondere kortingsvormen zijn nog de gezinskorting (Lutherse Kerk Alkmaar) en de groepskorting van 40% in het Oude Slot

(Heemstede) en die van 30% bij de Bergerie. De Bergerie geeft geen 65+ korting, omdat het merendeel van de bezoekers uit ouderen bestaat (!). In de derde categorie komen dezelfde varianten voor, waarbij de opvallendste die van de Muselaer (Alkmaar) is: 'Geen vaste kortingspercentages; arme mensen in principe gratis als zij muzikaal zijn' (of wil men leuk zijn?).

Een vorm van klantenbinding is voorts het **donateurschap**. Donateurs krijgen dan in de regel korting op de entreprijs. In Alkmaar (Kamer-muziekvereniging) en Kortenhoef, voorts in Blaricum (BOOK), Landsmeer, St. Pancras, Schellinkhout en tot slot in Obdam en Middellie werkt men met deze mogelijkheid.

ZAALBEZETTING

Zagen wij eerder, dat bezoekersaantallen voor de verschillende accommodaties nogal uiteen liepen - bij een gemiddeld bezoekersaantal van 93 namelijk van 60 tot 136 - (zie hoofdstuk IV), interessant is ook te weten wat de zaalbezetting was. Gaan wij uit van het criterium dat het Nederlands Impresariaat hanteert, namelijk 70% zaalbezetting, dan krijgen wij onderstaand overzicht, opgemaakt uit organisaties van het eerste en tweede nivo. Het berekenen van gemiddelde bezettingsgraden van incidentele concerten werd als niet zinvol beschouwd. In een aantal gevallen (negen in totaal) kon geen gemiddelde worden berekend. Een aantal VSCD-organisaties deed geen opgave van de publieksaantallen, bij een drietal gratis toegankelijke concerten werd geen aantal bijgehouden en twee maal was een gemiddelde niet te berekenen omdat op meerdere lokaties concerten werden gegeven.

Het berekende percentage - tot slot - kan enigszins afwijken van het werkelijke percentage vanwege de berekeningsmethode, namelijk via de gegroepeerde cijfers van de tabel van bladzij 32.

Organisatoren met de hoogste zaalbezetting, gemiddeld over twee jaar:

Plaats	Podium	Nivo	Kapac.	Perc.
01. Weesp	Stadhuis	II	100	96,0
02. Bennebroek	Gereformeerde Kerk	I	300	93,0
03. Laren	Rosa Spierhuis	I	130	92,0
04. Bergen	KCB	II	80	91,0
05. Haarlem	Frans Hals Museum	II	140	89,0
06. Muiden	Muiderslot	II	110	85,0
07. Naarden	Stadhuis	I	130	77,0
08. Alkmaar	De Vest (Kamerm. Ver.)	I	850	76,0
09. Bergen	Bergerie	II	100	73,0
10. Bloemendaal	Stadhuis (Muzenforum)	I	400	70,0

Van de in totaal 47 organisaties die in de berekening zijn meegenomen, blijken er maar tien een zaalbezettingsgraad van 70% of meer te heb-

ben. Opvallend daarbij is dat zeven organisaties een kleine en drie een grote zaal bezitten. Die zeven kleine zalen zitten weliswaar vol tot redelijk vol, maar komen niet of nauwelijks boven het gemiddelde bezoekersaantal van 93 uit. Zij zitten er in de regel eerder iets onder. Qua bezetting zitten zij dicht tegen het plafond aan. Zouden de koffie- en avondconcerten niet zijn samengevoegd in de berekening, dan zou de koffieserie van Joh. Messchaert in de stadsschouwburg in Hoorn hier ook vermeld zijn met een percentage van tegen de 90%. De avondserie loopt duidelijk minder.

Organisatoren met een zaalbezetting van 50 tot 70%, gemiddeld over twee jaar:

Plaats	Organisatie	Nivo	Kapac.	Perc.
01. Sybekarspel	Kerkconcerten Mioch	I	150/300	69,0
02. Heemstede	KNTV, afdeling Haarlem	II	175	67,0
03. Hoorn	Messchaert	I	400/450	64,0
04. Uithoorn	Centrum Creativiteit	II	150	64,0
05. Blaricum	BOOG	II	100	64,0
06. Kolhorn	Nieuwe Horn	I	300	62,0
07. Hilversum	Zomeropera	II	100/350	60,0
08. Heerhugowaard	Muziekkring	I	100/500/ (700)	60,0 (34)
09. Enkhuizen	West Friesche Munt	I	100	60,0
10. Santpoort	't Mosterdzaadje	IV	80	59,0
11. Heemskerk	Culturele Cirkel	I	180	56,0
12. Sint Pancras	Muziek Winteravond	I	200	54,0
13. Kortenhoef	Kunst aan de Dijk	I	250	51,0
14. Hilversum	Bfo	I	80	50,0

In dit rijtje komen veel meer organisaties voor met grote(re) zalen: tien van de veertien, waarvan er zeven van organisatienivo I en drie van nivo II zijn. Dat betekent, dat ondanks de lagere bezettingsgraad zij meer (of hetzelfde) aantal bezoekers trekken als organisaties met een hogere bezettingsgraad.

In totaal hebben 24 organisaties een bezettingspercentage van 50% of meer. Dat betekent dat 23 organisaties van nivo één en twee lager scoren dan 50%. Bij de helft van de organisaties is de zaal dus gemiddeld gesproken voor meer dan de helft leeg! Ook hier is van een vertekening sprake als wij geen rekening zouden houden met de grootte van de zaal. Immers, een percentage van 41 op een zaal met 784 plaatsen leidt tot een andere uitkomst dan 39% van 70 plaatsen (respektievelijk het Spant in Bussum en Provadja te Alkmaar). Toch is in beide gevallen de zaal voor rond de 60% leeg, in beide gevallen voor het publiek geen aanlokkelijke zaak. Strikt geredeneerd blijven er twee mogelijkheden open om hier iets aan te doen. Of meer publiek trekken (ruimte te over) of de ruimte aanpassen.

Voorts mag opvallend heten, dat de professionele organisaties (voor zover zij cijfers hebben opgegeven) praktisch allemaal op of tegen de 40% zaalbezetting aan zaten.

Tot slot geven wij nog een overzicht van de organisaties met een zaalbezetting van minder dan 50%, gemiddeld over twee jaar:

Plaats	Organisatie	Nivo	Kapac.	Perc.
01. Jisp	Kaarslicht	I	180	47,0
02. Hilversum	Kunstkring	I	180	44,0
03. Landsmeer	Zondagconcert	II	180	44,0
04. Schagen	KAS	I	100	42,0
05. Bussum	't Spant	I	784	41,0
06. Heemstede	Oude Slot	II	100	41,0
07. Haarlem	Huygens-Fokker	I	250	40,0
08. Alkmaar	Lutherse Kerk	II	200	40,0
09. Huizen	Theater 3/1	I	119/445	40,0
10. Wieringen	Culturele Kring	II	250	39,0
11. Alkmaar	Provadja	I	70	39,0
12. Enkhuizen	Muziekring	I	220	38,0
13. Nrd Scharwoude	Koogerkerk	II	150	37,0
14. Heiloo	Witte Kerkje	II	275	36,0
15. Velsen	Theater en Muziek	I	250	35,0
16. Purmerend	Koepelkerk	I	200/400	35,0
17. Haarlem	Waalse Kerk	II	150	34,0
18. Schoorl	Zomerconcerten	II	200	30,0
19. Castricum	Culturele Werkgroep	I	250	26,0
20. Hippolytushoef	Concertcommissie	II	275	25,0
21. Duivendrecht	Dorpsraad	II	300	21,0
22. Bergen	Hedendaagse Muziek	I	80/300	20,0
23. Schellinkhout	Muziekring	II	400	18,0

Konklusie: er lijkt van een omgekeerd verband sprake. Zij die een hoge bezettingsgraad hebben, hebben voor het merendeel kleinere akkommodaties tot hun beschikking (enkele daargelaten). De organisaties die een lagere bezettingsgraad hebben (en zeker die van minder dan 50%) hebben daarentegen in de regel grotere akkommodaties. Bij de eerste kan er niet veel meer bij, bij de laatste des te meer, alleen lijkt dat niet erg te lukken. Let wel, de redenering geldt niet andersom: een grote akkommodatie betekent niet persé lagere bezettingsgraden, kleine zalen niet persé hoge percentages. Er zijn kleine zalen genoeg die een lage bezettingsgraad hebben. Al met al moet de konklusie toch luiden, dat voor veel organisaties - zeker de helft, zo niet meer - de verhouding tussen bezette en lege plaatsen bepaald niet gunstig is.

KWALITEIT VAN DE AKKOMMODATIE

Hebben wij hierboven vooral de grootte van de zaal in ogenschouw genomen, daarnaast hebben wij op twee manieren naar de kwaliteit van de zaal gevraagd:

1. naar de akoestiek en
2. naar mogelijke verbeteringen.

Het oordeel van de organisatoren over de akoestiek viel als volgt uit: in categorie één oordeelden de Culturele Cirkel uit Heemskerk en de Alkmaarse Kamermuziekvereniging negatief over de akoestiek van respectievelijk het sociaal cultureel centrum De Jansheeren en De Vest ('de akoestiek is beroerd'). Maar matig tevreden was de Muziekring Heerhugowaard over de verschillende zalen van het ontmoetingscentrum De Schakel, alsmede het Rosa Spierhuis over haar zaal ('voor het nivo van de serie is de akoestiek matig'). Over de foyer van de Parkschouwburg was de Concertstichting Joh. Messchaert niet helemaal tevreden. Stadhuisconcerten (Naarden) was met mate tevreden over de Burgerzaal. De akoestiek in de tien verschillende akkommodaties in de Haarlemmermeer werd als matig tot redelijk beoordeeld. Van de professionele organisaties was iedereen tevreden over de akoestiek, alhoewel Provadja een betere geluidsisolatie zou wensen vanwege andere activiteiten in het gebouw.

In categorie twee waren het KCB en de KNTV afdeling Haarlem niet te spreken over de akoestiek van respectievelijk de eigen behuizing en Groenendaal. Niet echt positief waren de Bergerie over de spiegelzaal in het dorps huis en 't Oude Slot over de akoestiek van de eigen multifunctionele ruimte in het Cultureel Centrum. De Bergerie wenst meer geluidsisolatie. Een 'gaat wel'-reactie gaven de BOOG uit Blaricum, de Muziekring uit Schellinkhout en Concertcommissie Schoorl. Verbeteringen wensen Kolhorn (beter podium) en Heemskerk (podium zeer bewerkelijk) en voorts de West Friesche Munt (geruisloze ventilatie). De aula van het Bonhoeffer College beoordeelt de Werkgroep Castricum als 'publieksonvriendelijk'. Stichting Concerten Noord-Holland / Mioch ziet zijn wensen omtrent de akkommodatie afstuiten op het kerkbestuur. Het Rosa Spierhuis zou een middenpad tussen de zaalstoelen willen plus extra vaste klapbanken, alsook een betere toneelverlichting. De Engelmunduskerk blijft verder wat behelpen, zo stelt Theater en Muziek. Het KCB in Bergen acht betere stoelen noodzakelijk en graag een grotere ruimte met een betere akoestiek. De Stichting Culturele Activiteiten Hippolytushoefkerk wenst een hoger en beter podium, terwijl een 'los podium' voor de kerkconcerten in Heiloo een goede zaak zou zijn. In Landsmeer is een geluidloze verwarming in de kerk noodzakelijk. Tenslotte wil het Mosterdzaadje een geïsoleerd dak. Bij koud weer is dit voormalige kerkje niet warm te krijgen.

Konklusie: her en der zouden verbeteringen aan podium, akoestiek, zitplaatsen, ventilatie en/of verwarming uitkomst bieden. Zijn in een aantal gevallen door de Culturele Raad Noordholland geen goede suggesties te doen? Zou een financiële bijdrage ter verbetering van akkommodaties geen provinciale taak kunnen zijn? (Als stimulans?).

CONCERTVLEUGEL

Neemt de piano in de kamermuziek een grote plaats in, slechts weinig organisatoren (op de VSCD-organisaties na) beschikken over een concertvleugel. Dat zijn alleen Muzenforum in Bloemendaal, Stadhuisconcerten in Naarden, het Rosa Spierhuis, Creativiteit Centrum Uithoorn, de BOOG te Blaricum, Muziekring Schellinkhout, het Oude Slot in Heemstede en

Stadhuisconcerten in Weesp. De rest dus niet.

Een aantal van hen klaagt over de kosten die de huur van een concertvleugel met zich meebrengt, namelijk 600 tot 1.200 gulden. Die drukken zwaar op het budget. Het valt te overwegen of voor kwalitatief hoogwaardige concerten een provinciale bijdrage (bijvoorbeeld van 50% voor maximaal twee maal per seizoen) wenselijk is.

BEREIKBAARHEID VAN DE AKKOMMODATIE

Hebben wij eerder in dit rapport gewezen op het feit, dat meer oudere liefhebbers van klassieke muziek naar kamermuziekconcerten te trekken zouden zijn, voorwaarden daartoe zijn een goede toegankelijkheid en bereikbaarheid van de akkommodatie.

Niet goed toegankelijk voor mindervaliden zijn de Lutherse Kerk uit Hoorn, De Jansheeren (Heemskerk), de Burgerzaal van het stadhuis van Naarden en Teylersmuseum (Haarlem). Van de professionele organisaties zijn dat de Boerderij ('matig') in Huizen, Studio Bfo in Hilversum en Alkmaarse Provadja. In categorie twee zijn als niet goed toegankelijk aan te merken De Groene Zwaan (Graft de Rijp), Groenendaal en 't Oude Slot (Heemstede) en de Ridderzaal van het Muiderslot. Het Oude Slot werkt, zo meldt men, aan verbetering van de toegankelijkheid.

Met het openbaar vervoer zijn niet (goed) bereikbaar de kerk in Kolhorn, De Schakel (Heerhugowaard), De Jansheeren in Heemskerk, de kerkconcerten in Sybekarspel, de Gereformeerde Kerk te Bennebroek (die wel vol zit), de Boerderij in Huizen en Bfo. Dat geldt ook voor het Muiderslot, de Michaelskerk te Wieringen, de Martinuskerk van Schellinkhout en Beeckesteijn in Velsen.

Konklusie: de genoemde uitzonderingen daargelaten zijn volgens de organisatoren de akkommodaties goed toegankelijk en bereikbaar met het openbaar vervoer.

HOOFDSTUK VII: ORGANISATIE EN FINANCIËN

In dit laatste hoofdstuk zal kort worden ingegaan op de organisatie als zodanig. Wij zullen aandacht besteden aan de formele en de personele kant. In het tweede deel van dit hoofdstuk zullen de financiën centraal staan.

DE ORGANISATIE

De vrijwilligersorganisaties van nivo één en twee zijn voor het merendeel stichtingen. Vier maal is sprake van een vereniging, eveneens vier maal van een gemeentelijke commissie (ex artikel 61) of een werkgroep. Daarnaast wordt zeven keer aangegeven, dat men een werkgroep, raad of cirkel vormt binnen een stichting. Tot slot zijn er nog vijf organisaties, die geen formele status bezitten, waaronder een aantal 'één mens organisaties' zoals de West Friesche Munt en de Frans Halsconcerten. Veertien van de 19 'eerste nivo organisaties' en 15 van de 24 'tweede nivo organisaties' hebben een formele doelstelling. Een verschil is wel, dat de doelstelling van de tweede soort organisaties in de regel algemener is en die van de organisaties van het eerste nivo meer toegespitst zijn op het brengen van klassieke en/of kamermuziek (en het stimuleren van kulturele evenementen c.q. een kultureel klimaat).

Naast de formele kant van organisaties valt de personele kant te onderscheiden: de mensen die bij de organisatie van de concerten zijn betrokken. Die aantallen lopen nogal uiteen: van één tot twintig (en meer als de hele organisatie, waar een werkgroep deel van uit maakt, mee gerekend zou worden). De verdeling ziet er als volg uit voor de vrijwilligersorganisaties van nivo 1, 2 en 4:

Nivo	Aantal personen, actief bij organisatie van concerten											tot.
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10/meer	geen antw.	
I	1	3	2	1	1	1	3	1	2	2	2	19
II	1	3	2	1	5	2	3	2		2		21
IV			1									1
totaal	2	6	5	2	6	3	6	3	2	4	2	41

Bij deze cijfers moeten de volgende kanttekeningen worden geplaatst: bij drie organisaties (Kolhorn, Muzenforum en Frans Halsconcerten) zijn bij de uitvoeringen meer mensen betrokken dan bij de organisatie. Omgekeerd zijn er van nivo I vier en van nivo II negen organisaties, waar in de praktijk minder mensen daadwerkelijk bij het organiseren

van de concerten actief zijn. In feite draaien die organisaties om één of een paar mensen, die als het ware de spil vormen.

Konklusie: naast een derde van de organisaties met weinig actief betrokken mensen (één tot drie) en een minderheid met vier tot en met zes mensen, 'beschikt' een meerderheid van de organisaties over zeven of meer mensen (al vormen in de praktijk vaak slechts een paar mensen de drijvende kracht achter de organisatie).

DE FINANCIËN

Door concertorganisaties naar nivo's te onderscheiden, al naar gelang de honorering van de ensembles, is tegelijk de belangrijkste informatie over de financiële situatie van de verschillende organisaties gegeven.

Organisaties van het eerste nivo staan in de regel voor de opgave voldoende inkomsten te verwerven om artiesten van naam te kunnen kontrakteren en dat tegen een **marktprijs**. Tegenover gebruikelijke honoraria van bekende ensembles zullen zij uit entree, subsidie of anderszins voldoende inkomsten dienen op te brengen. Organisaties van het tweede nivo kontrakteren ensembles op een **andere markt** als het gaat om minder bekende of meer regionaal/plaatselijk bekende ensembles. Willen zij musici van naam laten optreden, dan zien zij zich genoodzaakt onder de marktprijs te werken. Dat kan onder verschillende (legitieme) noemers gaan, namelijk als 'try-out', als vriendendienst of om andere 'ideële' motieven. Tegen een onkostenvergoeding of op basis van een deel van de entreegelden.

Bij dit onderscheid tussen organisaties van nivo één en twee - al naar gelang men op, buiten of onder de markt werkt - is met name de rol van het Nederlands Impresariaat van belang. Dat geldt in het bijzonder voor zeg maar de podia buiten de grote steden. Kortom: de podia waarop dit onderzoek zich richt. Die eerder aangegeven marktprijs is namelijk voor de kleinere podia een **gesubsidieerde prijs**. Bij afnamen van een aantal ensembles wordt een prijs overeengekomen, die gelet op diverse factoren lager ligt dan gewoonlijk. De prijs is onder meer afhankelijk van de inhoud van de serie, de situatie ter plaatse en de toekomstverwachtingen, die al dan niet extra injecties in financiële zin rechtvaardigen (zie blz. 50 voor concrete voorbeelden). Op deze wijze is het Nederlands Impresariaat in staat een nieuwe markt te creëren, die anders niet of maar zeer gedeeltelijk van de grond zou komen. Dat zijn 'onze' Noordhollandse organisaties van het eerste nivo, die praktisch allemaal in kleinere zalen (tot 500 plaatsen) en/of in kleinere steden zitten (en gemiddeld duidelijk minder dan 500 bezoekers trekken).

Welke regel blijkt nu op te gaan, als wij naar de subsidiebedragen van de verschillende organisaties (van het eerste nivo) kijken?

Een denkbeeldige organisatie is bij een serie van acht concerten met ensembles, bestaande uit drie personen (die in ensembleverband per persoon per concert 400 tot 700 gulden bruto kosten), grofweg rond de f. 12.000,00 'kwijt'. Als regel mag in deze situatie gelden, dat alle kosten (buiten de honorering) uit de entree dienen te komen en dat de

honoraria als 'verlies' mogen gelden. Dat bedrag zou dan gedekt moeten worden via bijdragen van Nederlands Impresariaat, gemeenten en provincie en/of uit partikuliere bronnen (donaties, advertenties, etc.). Deze regel gaat - met de nodige variaties - op voor organisaties, die minder dan 100 plaatsen bezet weten. Daarboven tot 250 bezette plaatsen loopt het bij te passen bedrag terug tot f. 6.000,00. Vanaf 250 tot 400 à 500 bezette plaatsen gaat men steeds meer **quitte draaien**. Deze regel, met alle 'mitsen' en 'maren', lijkt uit de ons aangeboden cijfers naar voren te komen.

Deze regel heeft dan wel betrekking op de zogenoemde vrijwilligersorganisaties. De VSCD-organisaties produceerden te weinig specifieke cijfers om konklusies te kunnen trekken.

Organisaties van het eerste nivo

Per organisatie doen zich vanzelfsprekend de nodige variaties voor, al naar gelang de publieksomvang, de geheven entreprijs en de hoogte van de verschillende kostenposten. Bij alle organisaties komt wel naar voren, dat zonder subsidie (en/of bijdragen uit andere bron) geen kamer-muziekserie van het vereiste nivo te brengen valt.

Plaats	subsiënt	bedrag
Schagen	provincie	f. 9.300,00
	gemeente	8.500,00
Haarlemmermeer	Nederlands Impresariaat	5.500,00
	provincie	19.952,00
Bergen	gemeente	9.315,60
	Gaudeamus	6.000,00
	provincie	5.740,00
	provincie (Toer-In)	4.000,00

Waar een gemeente veel doet, komen andere subsidiënten niet (of minder) voor:

Plaats	subsiënt	bedrag
Heerhugowaard	gemeente	f. 12.660,00
Castricum	gemeente	12.861,00
	Nederlands Impresariaat	416,00

Waar overheden minder bijdragen, zullen inkomsten uit partikuliere bronnen moeten worden gevonden (zoals uit de volgende tabel blijkt).

Plaats	subsiënt	bedrag
Kortenhoef	gemeente	f. 1.986,00
	donateurs	6.555,00
Laren	donateurs	6.278,00
	fonds bewoners	14.000,00
	éénmalige gift	10.000,00

In een aantal gevallen vormt het Nederlands Impresariaat de belangrijkste steunpilaar:

Plaats	subsiënt	bedrag
Enkhuizen: Muziekring	gemeente	f. 430,00
	Nederlands Impresariaat vult de tekorten aan!	
West Fr. Munt	Nederlands Impresariaat (geeft inmiddels géén subsidie meer)	5.000,00
Hoorn	Nederlands Impresariaat	9.576,00
	gemeente	6.000,00
Hilversum	Nederlands Impresariaat en KRO	8.000,00
Naarden	Nederlands Impresariaat	niet ingevuld

Waar het nodige publiek komt, zijn de bedragen van overheden en anderen minder:

Plaats	subsiënt	bedrag
Bloemendaal	gemeente	f. 5.990,00
	sponsor	1.000,00
Bennebroek	gemeente	6.000,00
Sijbekarspel	gemeente	3.000,00
	donateurs	136,00

In een enkel geval - Kolhorn - ontbreekt subsidie en zijn het de publieksopkomst en de hoogte van de entreeprijzen (15 gulden), die samen de inkomstenbron vormen.

Tot slot: waar de subsidies niet hoog zijn en de publiekstoeloop rond het gemiddelde ligt, komt men in de problemen:

Plaats	subsiënt	bedrag
Jisp	gemeente	f. 3.680,00
	provincie	3.680,00

Voor veel organisaties in deze categorie geldt, dat het organiseren van kamermuziekconcerten een financieel wankel affaïre blijkt. Tekorten worden gedekt uit de reserves (Schagen), gaan ten koste van de stichting (Kolhorn), komen ten laste van de exploitatie (West Friesche Munt), gaan naar het volgende jaar (Sybekarspel), komen uit een garantiefonds (Naarden), worden door enkele particulieren gedekt (Kortenhoef) of door de stichting Voor en Door Kunstenaars (Laren) of 'men zuivert de tekorten gewoon weg' (Huygens Fokker). Zonder verhoging van de subsidie zal men failliet gaan, zo stelt men in Jisp. Tekorten komen in een aantal gevallen ten laste van de gemeente, zoals in Heerhugowaard, Castricum (?) en Schagen (tot voor kort; thans gelimiteerd). Dit laatste - tussen haakjes genoemd - geldt ook voor het Muzenforum. De gemeente Bloemendaal bezuinigt daar in de 'randdiensten' die zij nu in rekening brengt. De Hilversumse Kunstkring ontvangt geen gemeentesubsidie meer (en is daarom een samenwerkingsverband aangegaan met de KRO en het Nederlands Impresariaat). 'Concerten in Noord-Holland' uit Sijbekarspel hoopt dat de gemeente iets meer gaat geven om het tekort op te vangen. In Bennebroek wil men een beroep gaan doen op de provincie. In Naarden ziet men de financiën achteruit gaan. Zij spelen nu nog net quitte. Evenals het Rosa Spierhuis constateren zij, dat de honoraria van de uitvoerenden stijgen.

Uit de cijfers, hierboven gegeven, blijkt dat de provincie een zestal organisaties subsidieert. In de inleiding is reeds aangegeven, dat de provincie via een 80:20 subsidieverhouding met de betreffende gemeente (Schagen, Venhuizen, Purmerend en Haarlemmermeer) de kamermuziek aldaar wil stimuleren. Via een 50:50 verhouding gebeurt dat in Jisp en Duivendrecht. Mocht de provincie besluiten tot een verdeelsleutel die voor de betreffende organisaties een subsidievermindering gaat inhouden, dan zal KAS in Schagen het aantal concerten moeten verminderen. De Muziekring in Schellinkhout zal goedkopere musici gaan engageren. In Purmerend zal het nivo en het aantal concerten lager worden, zo stelt de Koepelkerk (het subsidiebedrag van de provincie was in 1986 f. 14.500,00) . De Culturele Raad in de Haarlemmermeer betwijfelt of de gemeente dan nog zal subsidiëren. In Jisp zal subsidievermindering een achteruitgang van de kwaliteit betekenen en 'het begin van het einde!'. In Duivendrecht zal men het aantal concerten verminderen.

Konklusie: minder concerten en/of goedkopere musici, dat is de teneur, waarbij Purmerend en Jisp het kwaliteitsverlies en daarmee het verlies aan publiek als argument inbrengen.

Nota bene: Provadja in Alkmaar en de Werkgroep Hedendaagse Muziek in Bergen, die subsidie ontvangen in het kader van de provinciale rege-

ling eigentijdse muziek, achten die bijdrage van groot belang. Waar in de enquête gevraagd wordt naar de eventuele gevolgen van een subsidievermindering, geeft laatstgenoemde organisator treffend aan, dat 'de organisatoren van de werkgroep dan in een psychiatrische kliniek zullen belanden'.

Organisaties van het tweede nivo

Het beeld voor de organisaties van het tweede nivo ligt anders, zoals reeds aangegeven. Voor hen zijn ook de door het Nederlands Impresariaat gesubsidieerde marktprijzen te hoog. Dat betekent dat (de variaties rond) de 12.000 gulden aan honoraria hier niet opgebracht kunnen worden. De bijdragen van provincie, gemeente en particulieren liggen hier dus lager, uitgezonderd Schellinkhout en Duivendrecht. Voor hen gaat het eerdergegeven verhaal op, dat met weinig bezoekers (gemiddeld 60) en een lage entreprijs de nodige subsidie vereist is:

Plaats	subsiënt	bedrag
Schellinkhout	provincie	f. 15.500,00
	gemeente	5.700,00
	donateurs	3.000,00
Duivendrecht	provincie	2.425,00
	gemeente	5.290,00

Alleen hier geldt, dat het programma over de hele linie genomen uit minder bekende ensembles bestaat.

Bij de andere concertorganisaties liggen de bedragen als volgt:

Plaats	subsiënt	bedrag
Graft de Rijp	gemeente	f. 1.095,00
Noord Scharwoude	gemeente	1.990,00
Heemstede	gemeente	1.750,00
	KNTV	1.050,00
Uithoorn	gemeente	6.000,00
	donateurs	1.000,00
Muiden		geen subsidie
Blaricum	gemeente	f. 1.103,00
Hippolytushoef	gemeente	1.806,00
	donateurs	750,00
Bergen (Bergerie)		geen subsidie
Landsmeer	donateurs	f. 630,00
	advertenties	900,00
Alkmaar (Luth. Kerk)	gemeente	3.516,00
Heiloo	gemeente	1.688,00
Sint Pancras	gemeente	2.640,00

(zie vervolg)

Plaats	subsiënt	bedrag
(St. Pancras)	donateurs	f. 3.140,00
Haarlem (Waalse Kerk)	advertenties en sponsoring	1.250,00
Weesp	gemeente	1.838,50
	donateurs	2.150,00
	sponsoring	1.400,00
Schoorl	gemeente	774,00
	provincie (Toer-In)	474,00
Hilversum (Zomeropera)		geen subsidie

Eventuele tekorten worden op een paar manieren opgevangen: komen ten laste van de stichting waar men deel van uit maakt (KCB Bergen, Graft de Rijk - in 1985 1.000 gulden tekort! -, Duivendrecht, Uithoorn, Blaricum, Wieringen en Heemstede). In een paar gevallen dekt de gemeente deze direkt af (dus niet via de stichting waarvan men deel uitmaakt): Weesp en Schoorl. Een andere 'methode' is het putten uit een kleine reserve: Hilversum (Zomeropera), Landsmeer, Alkmaar (Lutherse Kerk), St. Pancras en Hippolytushoef ('wij teren in'). Anderen passen bij uit partikuliere (of privé-)middelen: Heemstede (KNTV), Bergen (Bergerie) en Haarlem (Frans Halsconcerten). Eventuele tekorten gaan bij de Waalse Kerk ten koste van de spelers en de kerkhuur. Schellinkhout, kampend met minder bezoekers, overbrugt de tekorten door krediet van de bank.

Een aantal organisaties kampen met bezuinigingen, zoals de Koogerkerk in Noord Scharwoude (met een bevrozing van het subsidiebedrag en mogelijk met subsidieverlaging); Uithoorn kampt met bezuinigingen sinds 1982, waardoor meer concerten met afgestudeerde conservatoriumstudenten moeten worden geprogrammeerd. Ook de Lutherse Kerk in Alkmaar wordt gekonfronteerd met verlaging van de subsidie. Vanwege de korting op de rijksbijdrage aan de gemeente verwacht de dorpsraad van Duivendrecht ook een subsidievermindering. Maar datzelfde Centrum voor Kreativeitsontwikkeling in Uithoorn hoopt voor 1987 tegelijk op 2.000 gulden extra voor nieuwe concerten. De Waalse Kerk heeft nu subsidie aangevraagd bij gemeente en provincie. De Zomeropera gaat dat ook doen.

Het Mosterdzaadje - categorie IV - dekt de tekorten uit een eigen bijdrage. Donateurs brengen jaarlijks een kleine 2.000 gulden binnen. In 1983 ontving men circa 8.000 gulden als eenmalige startsubsidie.

SPONSORING EN FONDSWERVING

Waar een overheid terugtreedt, zullen andere inkomstenbronnen gevonden moeten worden als men de activiteiten wil voortzetten. Zonder subsidie is - uitzonderingen daargelaten - de continuïteit van kamermuziekseries op nivo niet gewaarborgd, zoals wij hebben gezien. Wil een overheid toch haar uitgaven op cultureel vlak verminderen, dan zullen er gaten vallen die ofwel door meer publiek, ofwel met partiku-

liere middelen gedicht dienen te worden. Alvorens concertorganisaties in deze beter toe te kunnen rusten (via een budget en vaardigheden), is het van belang de ervaring die men heeft op dit vlak te noteren. Over de publiekswerving hebben wij het elders al gehad (hoofdstuk VI). In de vorige paragraaf werd al aangegeven, dat slechts een paar concertorganisaties met donateurs of 'vrienden van ...' werkt; een methode om inkomsten en betrokkenheid te garanderen, waar tegenover dan een aantal materiële en immateriële voordelen voor de donateurs en vrienden staan.

Ook sponsoring door het bedrijfsleven kwam een enkele keer voor, om precies te zijn twee maal bij vrijwilligersorganisaties van het eerste nivo. In Kolhorn betaalde de Rabobank eenmalig de helft van de affichekosten en in Bloemendaal werden de folders gedeeltelijk gesponsord door de Nutsspaarbank. Tegelijk geeft Muzenforum aan, dat kamermuziekactiviteiten volgens hen niet erg in trek zijn bij sponsors. KAS uit Schagen stelt dat als de doelgroep (te) klein is, de publiciteit te weinig oplevert om interessant te zijn voor een sponsor. De Koepelkerk in Purmerend meent dat in een kleine gemeente als Purmerend sponsoring geen zin heeft. Theater en Muziek in Velsen heeft slechts op zeer beperkte schaal en weinig succesvol met sponsoring van doen gehad. De Kampagne in Den Helder en de Speeldoos in Zaandam laten daarentegen hun jaarfolder door een commercieel buro verzorgen, de folder zelf staat vol advertenties. Bij de Stichting Organisatie Oude Muziek worden alleen bijzondere projecten gesponsord. Van de andere professionele organisaties hebben wij geen informatie ontvangen.

Voor categorie twee geldt, dat sponsoring een uitzondering is: het plaatselijke bedrijfsleven in Duivendrecht steunt de Dorpsraad via advertenties in de Nieuwsbrief. In Schellinkhout leveren de adverteerders 200 gulden op. De Nutsspaarbank sponsort de Frans Halsconcerten in Haarlem. Adverteerders in folder en programma's van de concerten in de Waalse Kerk in Haarlem brengen 200 gulden op. In Weesp komt 1.400 gulden af van de plaatselijke middenstand. Tot slot draaide de Zomeropera in Hilversum tot 1984 geheel op sponsoring. Opvallend in deze categorie is wel, dat de nodige organisaties goede ervaringen hebben met een donateursbestand (een vijftal om precies te zijn). Een enkeling daargelaten - zoals in Uithoorn en Hilversum (Zomeropera) - is er nauwelijks of geen ervaring met fondswerving (alleen Provdaja maakt melding van het Anjerfonds).

KONKLUSIES

Als men al ervaring heeft met sponsoring, fondswerving, donaties en dergelijke, dan geldt dat slechts voor weinig organisaties, een aantal professionele daargelaten. Sponsoring komt in de regel neer op een aantal advertenties in de jaarfolder en het gaat daarbij om niet al te grote bedragen. Of dat meer kan worden en of sponsoring uitkomst biedt dient betwijfeld te worden. Het relatief kleine publieksbereik is in deze een reële handicap. Behalve misschien een aantal meer gespecialiseerde zaken met afnemers (of konsumenten) die overeenkomen met de publieksgroep van de klassieke muziek, is - strikt zakelijk genomen - de

kamermuziek nu niet het middel om de omzet te verhogen, althans niet voor de plaatselijke middenstand. En of de mogelijk statusverhogende werking van sponsoring in deze diezelfde middenstand aanspreekt, valt te betwijfelen. Mogelijk in kamermuziek geïnteresseerde bedrijven zullen eerder in steden worden aangetroffen dan in kleinere plaatsen. Misschien dat sponsoring interessant wordt bij een meer centraal aanbod van concerten, bijvoorbeeld een bepaalde regio bestrijkend. Centrale sponsoring van een aantal series op verschillende plaatsen is misschien een mogelijkheid. In ieder geval bestaat bij een meerderheid van de organisaties interesse om zich te laten informeren over de mogelijkheden van sponsoring, fondswerving en dergelijke. Een aantal heeft er eigenlijk geen tijd voor en mist de menskracht om aan sponsoring te doen of is überhaupt niet zo happig op dit soort ontwikkelingen. Informatie over fondsen zou ook een goede zaak zijn. Al met al lijkt sponsoring hooguit een bijkomende inkomstenbron te kunnen zijn, waaruit bijvoorbeeld (een deel van) de publiciteitskosten bestreden zouden kunnen worden.

Terugkomend op de financiën in het algemeen kan gezegd worden, dat kamermuziekconcerten van nivo in de provincie niet buiten overheids-subsidie kunnen, wil men althans de musici normaal kunnen honoreren. Die subsidie komt op dit moment in diverse verhoudingen af van gemeente, provincie en rijk (via het Nederlands Impresariaat). In een aantal gevallen subsidieert de gemeente in hoofdzaak, in zes gevallen de provincie, waarvan vier voor 80% en twee voor 50% (de gemeente legt de rest bij) en in een serie gevallen neemt het Nederlands Impresariaat het leeuwendeel voor zijn rekening. In grote lijnen bleek dat voor een kamermuziekserie van zes tot acht concerten 'van nivo' het volgende staatje op gaat:

Gemiddelde zaalbezetting:	hoogte overheidssubsidie:
tot 100 plaatsen	f. 12.000,00
100 tot 250 plaatsen	6.000,00
250 tot 400 à 500 plaatsen	3.000,00 of minder.

Gelet op de benauwde financiële positie van veel organisaties zou provinciale subsidie uitkomst bieden, zo meldt menig organisator. Eerder (in hoofdstuk V) hebben wij gezien waaraan men denkt dat te willen besteden.

De onderscheiding naar nivo van de organisaties bleek de belangrijkste informatie op te leveren voor de financiële situatie. Weten de organisaties van het eerste nivo zich (met kunst en vliegwerk) op een gesubsidieerde markt te bewegen, organisaties van het tweede nivo werken (veelal noodgedwongen bij gebrek aan voldoende inkomsten) 'onder' de markt. Geen of onvoldoende subsidie betekent aankomend of plaatselijk talent kontrakteren tegen een onkostenvergoeding of bekende musici voor een vriendenprijsje. Mogen een aantal van deze concertorganisaties een 'kweekbakfunctie' hebben, wanneer zij meer subsidie zouden ontvangen, zouden zeker een aantal van hen willen doorgroeien naar het eerste nivo.

Tot slot lijkt een vorm van provinciale subsidiëring gewenst (in principe voor iedere concertorganisatie toegankelijk), die een organisatie net dié ruimte verschaft om op nivo te blijven programmeren en nieuwe dingen uit te proberen, zonder meteen in al te grote problemen te komen. Een algemene subsidieregeling voor kamermuziekseries 'van nivo' lijkt dus wenselijk voor de organisatoren van de kleine podia (tot 500 plaatsen). Op die wijze kan een goed gespreid en kwalitatief verantwoord aanbod gegarandeerd blijven, zo niet uitgebreid worden.

Gelet op het feit ,dat veelal de gemeente en in een aantal gevallen het Nederlands Impresariaat een organisatie of een serie subsidiëren, is het raadzaam in een provinciale regeling hierover iets op te nemen. Bij subsidiëring in een exploitatietekort kan men zich afvragen of dat geen domper op succes zet. In hoeverre wordt een falend beleid van een organisatie niet beloond?

Of tijdelijk extra subsidiëring op zijn plaats is (als stimulan), is het overwogen waard, zeker voor die organisaties die het Nederlands Impresariaat niet bestrijkt. In ieder geval willen de nodige organisaties van het tweede nivo (en enkele van het derde nivo) opschikken naar het eerste nivo. Voorts zou overwogen kunnen worden of voor de podia, die van betekenis zijn voor aankomende en meer regionaal bekende musici (podia met een 'kweekbakfunctie') geen bijzondere regeling zou kunnen gelden. Voor de organisaties die nu subsidie van de provincie ontvangen, zal een **overgangsregeling** getroffen moeten worden, als gekozen zal worden voor een algemene regeling, een stimuleringsregeling en/of een regeling voor organisaties die nieuw talent op het podium brengen.

Al naar gelang de grootte van het budget zullen keuzen gemaakt moeten worden voor wat betreft de te subsidiëren podia en/of de hoogte van de subsidie. Verschillende criteria kunnen daarbij een rol spelen; criteria ook die onderling verschillend gerangschikt kunnen worden. In willekeurige volgorde:

- **geografische spreiding:**

het subsidiëren van series in 'kamermuziekarme' regio's als de Kop van Noord-Holland en de regio's rond Amsterdam (zie hoofdstuk 1, bladzij 9);

- **sociale spreiding:**

het subsidiëren van kamermuziekseries die een nieuw publiek willen aanboren, gericht op een bepaalde publieksgroep (de oudere muzikliefhebber bijvoorbeeld), in een setting die hen trekt (en die de muziek recht doet, zie hoofdstuk VI, bladzij 57);

- **'marktgerichte' benadering:**

het (tijdelijk) subsidiëren van kamermuziekseries op plaatsen, waar voldoende belangstelling voor deze muziek verondersteld mag worden. Op die behoefte moet alleen goed ingespeeld worden via het mogelijk maken van een aantrekkelijk, artistiek interessant aanbod. Via deze noemer kan de ene regio duidelijk meer aandacht (en geld) krijgen dan de andere, waar nu eenmaal minder belangstelling voor kamermuziek bestaat;

- **kulturele maatstaven:**

het subsidiëren van met name artistiek interessante series, interessant qua samenstelling, thematiek en stijlperiode en/of andere aspecten zoals vernieuwend, experimenteel, grensoverschrijdend of juist konserverend, reconstruerend. Naast subsidies voor series (of projekten) 'op nivo' kan nog gedacht worden aan speelmogelijkheden voor nieuw talent. Dat laatste is evenzeer van kultureel belang.